

TUHANSIEN MURHEELLISTEN LAINOJEN MAA?

Nuorten velkaantumisen laajuus, siihen johtaneet syyt ja vanhempien taloudellisen avun laajuus

Sosiologian pro gradu -tutkielma
Master's Thesis
in Sociology

Laatija/Author:
Laura Sistonen

Ohjaajat/Supervisors:
VTT Mikko Niemelä
VTT Jani Erola

10.11.2017
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Sosiologian laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

SISTONEN LAURA: TUHANSIEN MURHEELLISTEN LAINOJEN MAA

Nuorten velkaantumisen laajuus, siihen johtaneet syyt ja vanhempien taloudellisen avun laajuus.

Pro gradu -tutkielma, 61 s.

Sosiologia

Marraskuu 2017

Nuorten lisääntynyt velkaantuminen on puhututtanut niin päättäjiä kuin mediaakin. Ylivelkaantuminen kuluttaa henkisesti, aiheuttaa konkreettista haittaa esimerkiksi asunnon saamiseen sekä on yhteydessä muunlaisen huono-osaisuuden kasautumiseen. Velkaantumisen taustalla oleva resurssien epätasa-arvo liittyy etenkin nuorten velkaantumiseen. Ylivelkaantuneet nuoret ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta.

Tutkielmalla on neljä tavoitetta. Ensinnäkin siinä tarkastellaan nuorten velkaantumisen laajuutta. Toiseksi siinä tutkitaan, millä tavoin nuoren omat resurssit sekä hänen lapsuudenkodin taustat näkyvät nuorten velkaantumisessa. Kolmanneksi työssä analysoidaan vanhempien lapsilleen antaman taloudellisen tuen laatua ja yleisyyttä velkaantuneiden ja velattomien nuorten keskuudessa. Neljänneksi työssä tarkastellaan velkaantuneiden nuorten omaa suhtautumista taloudellisiin vaikeuksiinsa ja toimeentuloonsa.

Tutkimuksen aineistona hyödynnetään vuoden 2015 Nuorisobarometria (N=1894). Se on kerätty Taloustutkimus Oy:n toimesta vuoden 2014 joulukuun ja vuoden 2015 helmikuun välillä. Tutkimusmenetelmänä on käytetty ristiintaulukointia ja logistista regressioanalyysia.

Tulosten mukaan nuorten velkaantuminen on kohtalaisen yleistä. Velkaantuneiden osuus lisääntyy mitä korkeampaa ikäluokkaa tarkastellaan. Matala koulutus ja työssäkäynti ovat yhteydessä velkaantumiseen. Velkaantumista selittävät pitkälti nuoren omat resurssit ja pääasiallinen toiminta sekä elämäntilanne. Vanhempien koulutuksella ei näytä juuri olevan yhteyttä nuoren velkaantumisen kanssa. Kuitenkin sosiaalisesti heikoista oloista tulevien velkaantuneiden nuorten suhteellinen osuus on melko korkea. Suuri osa nuorista vastaanottaa taloudellista tukea vanhemmiltaan, mutta velkaantuneiden avunsaajien osuus koko aineiston avunsaajien osuuteen suhteutettuna on lähes kaikissa avun laaduissa pienekkö. Vanhemmat tukevat todennäköisimmin nuorimpaan ikäluokkaan kuuluvia nuoria sekä opiskelijoita. Nuoret kantavat huolta toimeentulostaan ja etenkin velkaantuneet nuoret ovat joutuneet tekemään uhrauksia ystävien tapaamisen ja harrastustoiminnan suhteen rahapuutteen vuoksi.

Asiasanat: nuoret, velkaantuminen, sosiaalinen huono-osaisuus

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. VELKAANTUMINEN SUOMESSA	5
2.1. HISTORIALLINEN KEHITYS	5
2.1.1. <i>Kulutussyhteiskunta</i>	7
2.1.2. <i>Rahakäsityksen muutos</i>	9
2.2. TALOUDELLISET ONGELMAT 2000-LUVUN SUOMESSA.....	11
2.2.1. <i>Maksuhäiriöt</i>	14
2.2.2. <i>Luottoyhteiskunta</i>	17
2.2.3. <i>Nuorten ylivelkaantuminen</i>	20
2.3. VANHEMPIEN APU JA NUORTEN TALOUDELLINEN TOIMEENTULO.....	22
3. TUTKIMUSASETELMA	28
3.1. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA HYPOTEESEIT.....	28
3.2. AINEISTO	30
3.3. TUTKIMUKSESSA KÄYTETTÄVÄT MUUTTUJAT	31
3.4. MENETELMÄT.....	33
4.1 VELKAANTUMISEN LAAJUUS JA VÄESTÖRYHMITÄINEN PROFILII.....	36
3.5. VELKAANTUMISTA SELITTÄVÄT TEKIJÄT	40
3.6. VANHEMMILTA SAATU TALOUDELLINEN APU	44
3.7. TALOUDELLISTEN ONGELMIEN KOKEMINEN	52
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
LÄHTEET	61

1. JOHDANTO

Jo pitkään kulutusluotot ja pikalainat ovat herättäneet huolta niin mediassa kuin akateemisissakin keskusteluissa (Autio ym. 2009; Raijas ym. 2010; Rantala & Tarkkala 2010). Luottoja ja velkaantumista on pohdittu niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Houle 2014; Russell ym. 2013; Webley & Nyhus 2001). Sosiologi George Ritzer esitti huolensa luottokortteihin ja kevyeen velkaantumiseen jo vuonna 1995 teoksessaan *Expressing America: A critique of the Global Credit Card Society*. Ritzerin määrittelemä luottoyhteiskunta ja taloudellisen epävarmuuden on ulottuminen jo keskiluokkaakin on puhuttanut viime aikoina etenkin Yhdysvalloissa (Dwyer et al. 2011). Etenkin akateemisissa tutkimuksissa nuorten on epäilty olevan kehoja hoitamaan velkojensa takaisinmaksua (Jiang & Dunn 2013; Montgomerie, 2013).

Suomessa velkaantuminen on lisääntynyt valtavasti, mistä osoituksena on 2000-luvulla reippaasti kasvanut velkaantumisaste. (Suomen virallinen tilasto 2016). Ylivelkaantumisen äärimmäisenä indikaattorina pidetyt maksuhäiriömerkintöjen määrä on noussut korkeaksi ja vuoden 2016 lopussa jopa 374 200 henkilöllä oli maksuhäiriömerkintä (Asiakastieto 2017). Valtakunnanvoudinviraston (2017) mukaan lähes puoli miljoonaa ihmistä oli ulosotossa.

Nykyisenkaltainen luottoyhteiskunta on muotoutunut teollistumisen ja sitä myötä kulutuksen hedonistumisen ansiosta (Ilmonen 1993; Mutttilainen 1991; Ritzer 1995). Rahan muututtua paperirahasta virtuaalirahaksi rahan kuluttaminenkaan ei ole enää tuntunut samalta (Ritzer 1995, 131–132). Oli raha sitten paperista tai ei, säästäväisyys on saaneet väistyä nautinnollisen kulutuksen tieltä (Heinonen 1998, 378). Etenkin nuori sukupolvi on kasvanut kulutusyhteiskuntaan, jossa *shoppailu* liitetään kaikenlaiseen nautintoon (Autio 2006). Monille nuorille kuluttaminen on myös oman identiteetin hakemista ja luomista (Miles 2000, 149) ja siihen opitaan jo varhaisessa nuoruudessa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nuorten velkaantumista. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää nuorten velkaantumisen laajuutta ja kartoittaa, millä tavoin velkaantuneet ja velattomat nuoret eroavat toisistaan niin omien resurssiensa kuin vanhempien koulutustaustan ja nuorten subjektiivisen taloudellisten ongelmien kokemisen suhteen. Nuorten velkaantuminen on yhteiskunnallisesti merkittävä aihe, sillä lähes neljännes kaikista maksuhäiriömerkintäisistä on alle 30-vuotiaita. Nuoruuden aikaisilla

taloudellisilla ongelmilla vaikuttaa olevan yhteydessä myös myöhemmän iän koulutuksellisiin, terveydellisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Näillä on vahva yhteys yksilön mahdolliseen huono-osaisuuteen. (Esim. Amato & Keith 1991; Kestilä 2008; Lavikainen ym. 2006; Paavola ym. 2004; Zucker ym. 2006.)

Nuorten velkaantumiseen johtavien tekijöiden tutkiminen on äärimmäisen tärkeää, sillä vain tuottamalla tutkittua tietoa johonkin ilmiöön johtaneista syistä yhteiskunnan on mahdollista ryhtyä toimiin ongelman vähentämiseksi. Tutkimus toisaalta vahvistaa aiempien nuorten velkaantumista koskevien tutkimuksien tuloksia, mutta tarjoaa myös etenkin Suomessa viime aikoina vähemmälle huomiolle jääneen aspektin nuorten velkaantumiseen: nuoren lapsuudenkodin lähtökohdat. Nuorisobarometrin 2015 aineistoa ei ole käytetty tarkastelemaan velkaantuneiden nuorten lapsuudenkodin taustojen, vanhempien koulutustaustojen ja vanhempien avun yhteyttä nuoren velkaantumiseen

Yleisimpiä taloudelliset vaikeudet ovat yksinhuoltajilla, eronneilla, vähän koulutetuilla ja nuorilla ikäryhmillä (Balmer ym. 2006; Patel ym. 2012; Russell et al. 2013). Nuoruuden aikana tapahtuukin useita merkittäviä elämänmuutoksia (Arnett 2000). Noin 18–29 ikävuoden välillä suurin osa nuorista muuttaa pois lapsuudenkodistaan, he jatkavat opintojaan tai siirtyvät työelämään (Isoniemi 2016). Nuoruuteen kuuluu taloudenhallinnan opettelu ja useat tulevaisuuteen vaikuttavat päätökset. Itsenäistyttyään nuori ei voikaan enää kuluttaa kaikkia rahojaan huvitteluun, kuten vaatteisiin tai illanviettoihin vaan hänen on huolehdittava asumiskustannusten sekä ruokaostosten järjestymisestä. Nuoruus on usein myös aikaa, jolloin nuoren oma tulotaso on vielä matala ja epäsäännölliset käyttövarat saattavat aiheuttaa kovastikin huolta ja murhetta (Kainu & Niemelä 2014). Nuoruuden elämänmuutosten ajoitus saattaa johtaa taloudellisiin ongelmiin: erityisen nuorena itsenäistyneet nuoret näyttävät päätyvän hakemaan toimeentulotukea hieman todennäköisemmin kuin muut nuoret (Kauppinen ym. 2014). Vanhempien tuesta on monelle nuorelle valtavasti apua (Majamaa 2013; Ranta ym. 2012), mutta kaikille vastaavaa tukea ei ole tarjolla.

Lapsuudenkodit, joista nuoret ponnistavat ovat varsin erilaisia. Tämä aiheuttaa vääjäämättä eriarvoisuutta nuorten välille. Eriarvoisuus voidaan nähdä ihmisten välisinä eroina siinä, missä määrin heille on jakautunut taloudellisia resursseja, yhteiskunnallista valtaa, sosiaalista arvonantoa ja sosiaalista pääomaa. Huono-osaisuus ei ole vain

periytyvää (esim. Amato & Keith 1991; Kestilä 2008; Lavikainen ym. 2006; Paavola ym. 2004; Zucker ym. 2006,) vaan se myös kasautuu (esim. Heikkilä 1990; Majamaa & Rantala 2016; Ohisalo 2016).

Juuri velkaantumisen kohdalla nuorten keskinäinen eriarvoisuus lapsuudenkodin resurssien suhteen tulee esille: kaikilla ei ole vanhempia, jotka voivat tai haluavat auttaa taloudellisesti (Majamaa & Rantala 2017). Usein vanhemmat kuitenkin pyrkivät auttamaan myös itsenäistynyttä jälkikasvuun. Vanhempien antamaan taloudelliseen tukeen vaikuttavat vanhempien kasvatuseriaatteet sekä niin vanhempien kuin nuorten itsensä omat asenteet rahaa ja kulutusta kohtaan (West ym. 2006). Tuki on usein konkreettista taloudellista apua, joka saattaa kohdistua suoraan esimerkiksi puhelinlaskujen maksamiseen tai muuhun tiettyyn menoerään. Melko usein taloudellinen apu vaikuttaa olevan suoraa käteisavustusta elämän juokseviin menoihin. (Kupari 2011.) Vanhempien antama taloudellinen apu liittyy vahvasti nuorten elämäntilanteiden muutoksiin, kuten työttömäksi jäämiseen, valmistumiseen ja varusmiespalvelukseen (Majamaa & Rantala 2016.) Vanhempien sosioekonomisen aseman vaikutusta nuorten saaman käyttörahan määrään on tutkittu jonkin verran etenkin kansainvälisesti (mm. Barnett-Verzat & Wolff 2002; Furnham & Thomas 1984). Tulokset ovat olleet vaihtelevia, eikä niistä ole mahdollista vetää yhtenäistä johtopäätöstä.

Nuorten velkaantuminen on yhteiskunnallisesti tarkasteltuna tärkeää. Eriarvoisten lähtökohtien merkitystä velkaantumisen taustalla ei saisi unohtaa myöskään päätöksenteossa. Esimerkiksi opintoihin liittyvää lainaosuutta kasvatettaessa olisi tärkeää muistaa, että kaikki nuoret eivät tosiaankaan tule samanlaisista lähtökohdista. Ylivelkaantumisella ja toimeentulokäsityksellä on valtava merkitys yksilön tulevaisuuteen ja hyvinvointiin. Taloudelliset vaikeudet rasittavat ihmistä ja kokemus taloudellisesta umpikujasta voi olla hyvinkin kuluttava. Ylivelkaantuminen voi ajaa yksilön perin toivottomaan olotilaan, jolloin yksilön ongelmat saattavat alkaa kasaantua. Tämä on luonnollisesti epätoivottavaa niin yksilön itsensä mutta myös yhteiskunnan kannalta: huonosti voiva yksilö ei ole hyödyksi myöskään yhteiskunnalle.

Tutkielma rakentuu seuraavasti: Luvussa 2 nuorten velkaantumista koskeva keskustelu ja nykyaikaiset velkamarkkinat paikannetaan historialliseen kehykseen kulutusyhteiskunnan ja rahakäsityksiin liittyvien muutosten näkökulmasta. Näin ollen

luku antaa pohjan kulutuksen muutokselle aina säästäväisyyden eetoksesta uuteen kulutushegemoniaan.. Uudenlainen kulutuskäsitys linkittyy muuttuneisiin käsityksiin rahasta ja kuinka rahan virtualisoituminen on lopulta johtanut osaltaan myös rahankäytön ja lainanoton harkitsemattomuuteen. Tämän jälkeen tarkastellaan taloudellisia ongelmia 2000-luvun Suomessa. Luvun 2.2. ensimmäinen alaluku käsittelee etenkin nuorten lisääntyneitä maksuhäiriömerkintöjä, niiden vaikutuksia ja taustoja. Toinen alaluku puolestaan esittelee luottoyhteiskunnan käsitteen. Luvussa käsitellään luottokorttien ja pikalainojen ylivelkaantumista edistävää luonnetta. Seuraava alaluku tarjoaa tutkimuskatsauksen nuorten ylivelkaantumisesta ja sitä selittävistä tekijöistä. Lopuksi keskustellaan vanhempien tuen merkityksestä nuorten taloudelliselle toimeentulolle. Luvussa 3 esitellään tutkimuksen tavoitteet, aineiston sekä käytetyt tutkimusmenetelmät. Luvussa 4 raportoidaan analyysien tulokset, ja luku 5 tarjoaa johtopäätökset.

2. VELKAANTUMINEN SUOMESSA

2.1. Historiallinen kehitys

Ennen nykyisenlaista kulutusyhteiskuntaa yksilöiden työntekoa ja kulutusta ohjasi pitkälti protestanttisen työn etiikka, joka pohjasi kalvinistiseen ennaltamääräytymisoppiin: ihmiset puursivat työn parissa ja hedonismille sallittiin vain vähän sijaa elämässä (Ilmonen 1993, 18–25). Erilaiset nautintoa suosivat ideologiat saivat kuitenkin jalansijaa ja edistivät lopulta kapitalistista kulutusta suosivaa asennetta (Campbell 1897, 139–160). Lopulta teollistuminen ja markkinoiden kansainvälistyminen johtivat niin tuotannon ja kulutuksen kuin työn ja vapaa-ajankin eriytymiseen. Omavaraisuuden ohitti, oikeastaan pakon edessä, yksilöllinen tarvejärjestelmä, jossa hyödykkeitä ryhdyttiin valmistamaan markkinoille. Lopulta tämänkaltaisen järjestelmän vakiintuminen loi yhteiskuntaan uuden toimijan: kuluttajan. (Ilmonen 1993, 30–31.)

Kuten kulutusta myös velanottoa kohtaan vallitsi pitkään varautunut asenne. Viime vuosisadan ensimmäisillä vuosikymmenillä ajan hengen mukaista oli, että talous pysyi tasapainossa työstä ansaituilla tuloilla ja pienistäkin tuloista oli pystyttävä säästämään. Maaseutuvetoinen yhteiskunta painotti säästämisen merkitystä ja vielä toisen maailmansodan kynnyksellä ryhdyttiin kannustamaan tavoitteelliseen säästämiseen. Vielä maailmansotien välissä oleva ajanjaksoon kuulunut eetos oli kulutusta ja täten luotonoton kasvamista vastustava. Kuitenkin toisen maailmansodan jälkeen Suomessakin alkoivat asenteet luotonottoa kohtaan muuttua. Teollisuuden läpimurto ja siten myös kulutustavaroiden massatuotanto sekä vilkastunut tuonti yhdessä kuluttajan aseman vahvistumisen kanssa tekivät henkilöluottojen laajemman käytön ja asenteiden vapautumisen mahdolliseksi. (Mutttilainen 1991, 15–17.)

Velaksi myyntiä ja jonkinlaisia luottoja on jossakin muodossa esiintynyt aina vaihdantatalouden alusta lähtien. Alkuun velankorkoina toimivat jalometallit. Seuraavaksi markkinoille saapuivat kauppiaat sekä yksityiset rahanvaihtajat ja –lainaajat hoitamaan vilkastunutta rahoitustoimintaa. Keskiajan Italiassa avattiin ensimmäinen nykyaikaiseksi luokiteltava pankki (Mt. 1991, 10.) Keskiajalta 1900-luvun alkuun palkkatyö yleistyi ja jonkinlaista markkinatalouden kiihtymistäkin oli havaittavissa. Suomessa markkinatalouden vahvistuminen alkoi näkyä vasta 1920-luvun

jälkeen, sillä yksityishenkilöiden ostokyky parani ja kulutustavaroita alkoi olla huomattavasti enemmän tarjolla. Samaan aikaan myös kulutuksen rakenne muuttui. Lyhytikäisiin hyödykkeisiin käytettävä rahamäärä pieneni muun muassa ruumiillisen työn vähenemisen ja vapaa-ajan lisääntymisen vuoksi. Myös naisten ”laihuusmuodin” on sanottu olleen oleellinen osa kulutuksen muutosta 1900-luvulla (Suviranta 1931, 16–17, Muttilaisen 1991 mukaan).

Velkaantumista on siis ollut ennen varsinaisia luottomarkkinoitakin, mutta vasta finanssimarkkinoiden kehittymisen myötä velallisten määrä lisääntyi. Pankit alkoivat tarjota lainaa yksityisille henkilöille 1900-luvun alussa eikä vielä silloinkaan yksityishenkilön ollut kovin tavanomaista ottaa lainaa. Ennen tätä velkaa otettiin lähinnä kaupoista saaduin tiliveloin ja osamaksusopimuksin. (Muttilainen 1991, 13–14.) Oikeastaan vasta 1970-luvun loppupuolella kotitalouksien luottokanta alkoi kasvaa ja suhtautuminen velanottoon muuttui myönteisemmäksi. Toisaalta juuri 1970-luvulla jopa 15 %:n inflaatio ikään kuin söi velkoja, jolloin niiden takaisinmaksaminen oli huomattavasti nykyistä helpompaa. Kun 1980-luvulla luottomarkkinoiden ohjailu ja siihen liittynyt säännöstely lopetettiin, alkoivat suomalaiset ottaa velkaa rahan kiilto silmissään. (Muttilainen 1991, 33–35.) Sitten 1980-luvulta lähtien ovat luottomarkkinoilla saaneet jalansijaa yhä useammat velaksi ostamisen muodot. Luottomarkkinoiden vapauduttua alkoikin lopulta kehittyä nykyisen kaltainen *luottoyhteiskunta*, jossa luottokortit, tililuotot, asuntolainat ja erilaiset osamaksusopimukset ovat arkipäivää. Nykyisenlaiseen *luottoyhteiskuntaan* kuuluu vahvasti myös nopeus- ja tehokkuusajatus, jonka myötä kaiken, niin kuluttamisen kuin maksamisenkin, on tapahduttava nopeasti (Ritzer 1995, 142–143). Nopeus ja tehokkuus ulottuvat nykyisessä yhteiskunnassa myös monille muille osa-alueille, kuten esimerkiksi pikaruokaravintoloihin.

Juuri edellämainitun kaltainen velan arkipäiväistyminen on *luottoyhteiskunnaksi* kutsutun järjestelmän ominaispiirre. Lähes kaikilla suomalaisilla on jonkin verran lainaa jossakin elämänsä vaiheessa (Muttilainen 1991, 51). Kotitalouksista, joissa viitehenkilö on 25–44-vuotias velkaa on jopa 80 prosentilla. (Tilastokeskus 2008, Velkaantumistilasto 2007.) Onkin mielenkiintoista pohtia nykyisenlaista luottoyhteiskuntaa verrattuna vaikka sadan vuoden takaiseen ”tarkan markan aikaan”. Tällä hetkellä nuoruutta ja varhaista aikuisuutta elävät 1980-luvulla ja sen jälkeen syntyneet, jotka eivät edes muista aikaa ilman luottokortteja. Nämä nuoret ovat

kasvaneet yhteiskuntaan, joka on varsin vauras, ja jossa kulutus on normaalia. Ei siis liene yllätys, että nuoret suhtautuvat kulutusluottoihin ja muuhun velkaan kevyemmin kuin vanhemmat sukupolvet, mistä toimivat oivina esimerkkeinä luottokorttien ja pikavippien yleisyys nuorten keskuudessa.

2.1.1. Kulutusyhteiskunta

Länsimainen ihminen oppii kuluttamaan jo varhain. Mainontaa ja tuotteita suunnataan enenevässä määrin myös perheen pienimmille. Etenkin pienen lapsen kulutuskäyttäytymiseen vaikuttavat pitkälti tuotteen ulkoinen houkuttelevuus ja se, miten onnistuneesti tuote on suunnattu kohdeyleisölleen: nuori lapsi valitsee keksipaketin, jossa on värikkäitä kuvia tai josta saa kaupan päälle kiiltävän tarran. Aina aikuistenkaan kulutus päätökset eivät ole aidosti itsenäisiä, sillä muoti ja erilaiset vakiintuneet kulutuskäytännöt vaikuttavat paljon myös kokeneempien kuluttajien ostopäätöksiin (Eräranta & Moisander 2005), vaikka viime kädessä päätöksen tekee kuitenkin yksilö itse.

Lapsen kasvaessa vanhemmaksi kulutus muuttuu. Kulutusta eivät enää samalla tavalla ohjaakaan vanhempien toiveet tai keksipaketin värikkäät kuvat. Etenkin nuorten keskuudessa erilaiset muotivillitykset leviävät nopeasti ja jokainen nuori haluaa saada tietynlaisia hyödykkeitä. Tietyssä ikävaiheessa nuorella on suuri tarve etsiä ja toisaalta korostaa omaa identiteettiään, mikä toisinaan näyttäytyy kuluttamisena. Tietynlainen tyyli syntyy tietynlaisista vaatteista, kampauksesta, harrastuksista ja vaikkapa kulkuneuvoista. Orjallisesti jonkin tyylin noudattaminen ja muodin aallonharjalla pysyminen voi olla kallistakin toimintaa, ja koska nuorten tulot ovat usein melko pienet, voi ikätovereiden silmissä muodikkaana näyttäytyminen käydä kohtalokkaaksi. Kaiken kaikkiaan kulutustutkimusten mukaan kulutus näyttäisi kasvavan vuosi vuodelta (ks. Rosenström & Palosaari 2000). Vaikuttaa siltä, että kuluttamisen keskeisenä piirteenä on kyltymätön uutuuden tavoittelu ja sen viehäytys (Campbell 1987).

Nuorten kulutusmenojen rakenne poikkeaa muun työikäisen väestön kulutusrakenteesta lähinnä vain asumisen suhteen, pienissä vuokra-asunnoissa asuvat nuoret maksavat euromääräisesti vähemmän asumismenoja kuin vanhemmat ikäryhmät. Toki asumiskustannusten suhteellinen osuus käytettävistä olevista tuloista saattaa nuorilla

olla suurempi kuin vanhempien ikäryhmien kotitalouksilla. (Niemelä & Raijas 2012). Nuorten juhliminen näkyy kuitenkin kulutusmenojen rakenteessa, sillä nuorten kotitalouksien kahvila-, ravintola- ja hotellimenojen osuus kaikista menoista oli muita talouksia suurempi. (Stat 2009.)

Etenkin nuoret hakevat usein vielä omaa paikkaansa maailmassa ja usealla nuorelle oman itsensä etsiminen ja ilmentäminen voi olla hyvinkin tietoista. Kulutuksella ja ulkoisilla seikoilla voi ilmentää itseään: sitä, kuka on tai millainen haluaa olla. Monesti ulkonäkö on joko yhdistävä tai erotteleva tekijä ja nuoret pyrkivätkin juuri ulkonäkönsä avulla usein kuulumaan johonkin joukkoon. Samanlaiset tai –henkiset vaatteet kuin valtaosalla muista nuorista saattavat varmistaa sen, ettei nuorta ryhdytä syrjimään tai jopa kiusaamaan. Toisaalta jossain vaiheessa nuoruutta saatetaan kokea jonkinlaista tarvetta erottautua muista ja näin ilmaista entistä vahvemmin omaa, jo ehkä hieman varmempaa, minäkuva. Tietynlaisella ulkonäöllä pyritään usein tuomaan esiin tiettytyypistä kuvaa itsestä. Monesti erilaisissa harrastusporukoissa on erilaiset tyylit ja monesti tätä kautta nuoren on helppo lähteä ilmentämään itseään. On selvää, että myös alakulttuurit vaikuttavat suuresti nuorten pukeutumiseen ja kulutukseenkin.

Nuorten keskuudessa brändien merkitys arkielämän jäsentäjänä ja kuluttajaidentiteetin määrittelijänä on vahvistunut 2000-luvulla (esim. Klein 2001; Mattila 2002). *Brändillä* tarkoitetaan merkkitarua tai tuotemerkkiä. American Marketing Association (AMA) määrittelee brändin merkinä, symbolina tai nimenä, joka on tunnistettavissa ja jonka avulla tuote tunnistetaan ja erotetaan kilpailijoiden tuotteesta. Hyvin brändätyt tuotteet ovat helposti tunnistettavissa ja niissä on kyseiselle brändille ominaisia piirteitä, jotka kuluttajat ovat oppineet tunnistamaan.

Kulutus identiteetin muodostamisen tukena on varsin normaalia ja nuoren mielestä usein turvallisen tuntuista. Kuitenkin vasta kuluttamista harjoittelevan nuoren kannalta tämänkaltaiseen toimintaan pohjautuva identiteetin rakentaminen voi olla varsin riskialtista. Eksklusiivisuuden tavoittelu voi ajaa nuoren hyvinkin nopeasti vararikkoon, mikäli keinoina käytetään esimerkiksi kalliita merkkilaukkuja, jotka voivat maksaa aina muutamasta sadasta useaan tuhanteen saakka. Nuori, joka jatkuvasti kaipaa minäkäsityksensä vahvistamiseksi uusia vaatteita, tavaroita tai palveluita voi kuin huomaamattaan ajautua hankalaan taloudelliseen tilanteeseen.

Kulutuksen historiallinen muutos pätee tietenkin myös nuorten kulutukseen. Verrattuna

vaikka kuudenkymmenen vuoden takaiseen, nykynuorilla on aivan erilainen mahdollisuus nauttia kulutuksesta (Ahlqvist 1998, 15–16; Autio 2004). He ovat kasvaneet vauraassa ympäristössä ja kulutus on heille melko luonteva ja itsestään selvä osa elämäntyyliä, toisaalta myös velkaan suhtaudutaan huomattavasti kevyemmin nykyisin kuin vielä muutama vuosikymmen sitten (Muttillainen 1991; Autio 2004, 204–206). Edellä mainitut talonpoikaisen kulutuseetoksen hyveet, kuten säästäväisyys ovat saaneet väistyä nautinnollisen kulutuksen tieltä (Heinonen 1998, 378), eivätkä nuoret välttämättä ole edes oppineet aiempien sukupolvien lailla säästäväisiksi. Tämä runsauden sukupolvi ei siis välttämättä tunne huonoa omatuntoa rahankäytöstään, mikä näkyykin muutamissa nuorten kulutusta käsittelevissä tutkimuksissa (Autio 2004). Aution (2006) tutkimuksessa nuoret sanovat kulutuksen olevan tärkeää ja sen sanotaan tuottavan mielihyvää. Se kerrotaan kiertelemättä. Nuoret kertovat ostavansa hetken mielijohteesta, eivätkä kaikki nuoret kuluttajat raportoi harkinneensa ostoksiaan juuri ollenkaan. Sana *shoppailu* tuntuu esiintyvän tutkittujen nuorten kertomuksissa. *Shoppailu* tunnutaan liittävän nautintoon ja kaikkeen positiiviseen eikä sillä ole yhtään niin negatiivinen kaiku kuin esimerkiksi sanalla *tuhlaaminen*.

Nautinnon tavoitteluun tottunut nuoriso ei välttämättä kykene tai halua ymmärtää omia taloudellisia resurssejaan eikä osaa hallita kulutustaan. *Ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen* näyttää usein pohjautuvan hedonistiseen kulutukseen, jolloin nuori velkaantuu tietyllä tavalla turhaan osteltuaan nautintoaineita, vaatteita tai elektroniikkaa, joita ei voida mieltää täysin välttämättömiksi hyödykkeiksi (Koljonen 2002, 28). Tärkeää olisikin pohtia, miksi yhteiskunnassa kannustetaan niin vahvasti nautinnon hakemiseen ja kuinka pitkään tällainen voi jatkua, sillä kulutus tapahtuu monesti jo valmiiksi kuormittuneen ympäristön kustannuksella.

2.1.2. Rahakäsityksen muutos

Karkein määritelmä rahalle on, että se on vaihdon väline, arvon mitta. Tarkemmin tarkasteltuna raha nykyisellään on pikemminkin abstraktio, sillä sitä ei ole enää sidottu mihinkään konkreettiseen kuten kultaan tai hopeaan ja rahan aineellisuus on enää pelkkää symboliikkaa. Raha on yleisesti hyväksytty maksuvälineeksi, sillä se on riittävän kevyttä kuljettaa mukana, se on myös helposti laskettavissa ja määriteltävissä. Rahaa pidetään pätevänä yleisenä vaihdon välineenä. Tärkein historiallinen käänne

rahan muutoksessa tapahtui, kun maailmankaupan kehittyessä alettiin kaivata nykyisen rahan kaltaista yleistä vaihdon välinettä. Siitä lähtien palkkatyö ja kuluttajuus ovat yleistyneet. (Ilmonen 2007, 141.)

Koska nykyisenlaisessa yhteiskunnassa rahaa ansaitaan useimmiten työn kautta, työstä maksetaan erisuuruisia rahallisia korvauksia, eikä kaikille riitä edes töitä, on raha myös selvä eriarvoisuuden mittari. Mahdollisesti juuri rahan eriarvoistavan ominaisuuden johdosta ihmiset usein toimivat niin, että saavuttaisivat mahdollisimman vauraan aseman ja siten myös *paremman yhteiskuntaluokan*. Rahan on sanottukin lisäävän laskelmointia ja se liitetään usein kylmiin, kasvottomiin järjestelmiin (Ritzer 1995, 152). ”Aika on rahaa” –sanonta päteekin nykyisenkaltaisessa jossain määrin rationaalisessa yhteiskunnassa, jossa todella aika maksaa. Lääkärinvastaanotosta ja erilaisista palveluista veloitetaan jonkinlainen summa sen mukaan, kauanko aikaa kului.

Rahaan sidotut merkitykset ovat erilaisia. On kovalla työllä ansaittua, niin kutsuttua rehellistä rahaa, lahjoituksia, tukia, ja sellaista rahaa, jota ei ole ansaittu rehelliseksi luokitellulla tavalla. Rahan alkuperän mukaan sillä on monenlaisia merkityksiä. Viviana A. Zelizer (1994) osoittaa, kuinka ihmiset korvamerkitsevät rahojaan sen mukaan, kuinka rahat ovat ansaittu. Tietynlaisesti korvamerkityt rahat voivat olla käyttökelpoisia joissakin maksusuorituksissa, mutta eivät toisissa. Rahaa myös säästetään erilaisiin tarkoituksiin, ja Zelizerin mukaan ihmiset eivät mielellään käytä tiettyyn tarkoitukseen korvamerkittyä rahaa johonkin muuhun, vähäpätöisemmäksi ajateltuun tarkoitukseen.

Raha toisaalta erottaa mutta myös yhdistää ihmisiä. Sen avulla ihmisten ei tarvitse olla kontaktissa toisiinsa, mutta toisaalta raha sisältää väkisin myös viittauksen muihin ihmisiin. Rahan avulla ihminen ei kuitenkaan enää ole riippuvainen jostakin tietystä ihmisestä, sillä rahalla saa usein saman hyödykkeen myös muilta tarjoajilta. (Turunen 1997, 13–33.)

Paperirahan muututtua pitkälti sähköiseksi rahaksi myös koko suhtautuminen rahaan on muuttunut. Setelinipun ojentaminen kassalle tuntui huomattavasti konkreettisemmalta menetykseltä, kuin pin-koodin näppäily, tai mikä helpompaa uusi lähimaksaminen, jossa pelkkä etäluettavan kortin heilautus maksupäätteen vieressä riittää maksun suorittamiseksi. Maksamisesta on tehty mahdollisimman nopeaa ja vaivatonta. Internetin myötä laskujen maksaminen on siirtynyt pitkälti kotona tehtäväksi suoritukseksi, eikä konkreettisia paperisia laskuja enää tarvitse kuljettaa mukanaan

pankkiin tai kauppojen maksuautomaatteihin. Laskujen maksaminen ei ole enää samanlainen tapahtuma kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. Virtuaalirahalla maksamisesta on tullut tavallinen ilmiö, joka on sekä materiaalisessa että symbolisessa mielessä varsin tärkeää nykyihmiselle (Ritzer 1995, 131–132).

Pankit ovat onnistuneet luomaan erilaisista muovisista korteista houkuttelevia, muun muassa kuvavaihtoehtoin. Ne ovat myös onnistuneet brändäämään erilaiset kortit asiakaskunnalleen. Simon Smelt (1980, 221) ilmaisee asian niin, että ”Amerikan Express kertoo enemmän sinusta kuin käteinen pystyy tekemään”. Tietyt kortit kuuluvat tiettyntyyppisille ihmisille ja ne kertovat jotakin omistajastaan. Pelkkä kultakortin vilahtaminen lompakossa saattaa siis muuttaa muiden käsitystä henkilöstä, vaikka taetta kortin katteesta ei ulkopuolisilla ole. On siis mahdollista, että nykyisin myös korteilla sinänsä on jonkinlainen merkitys statussymboleina.

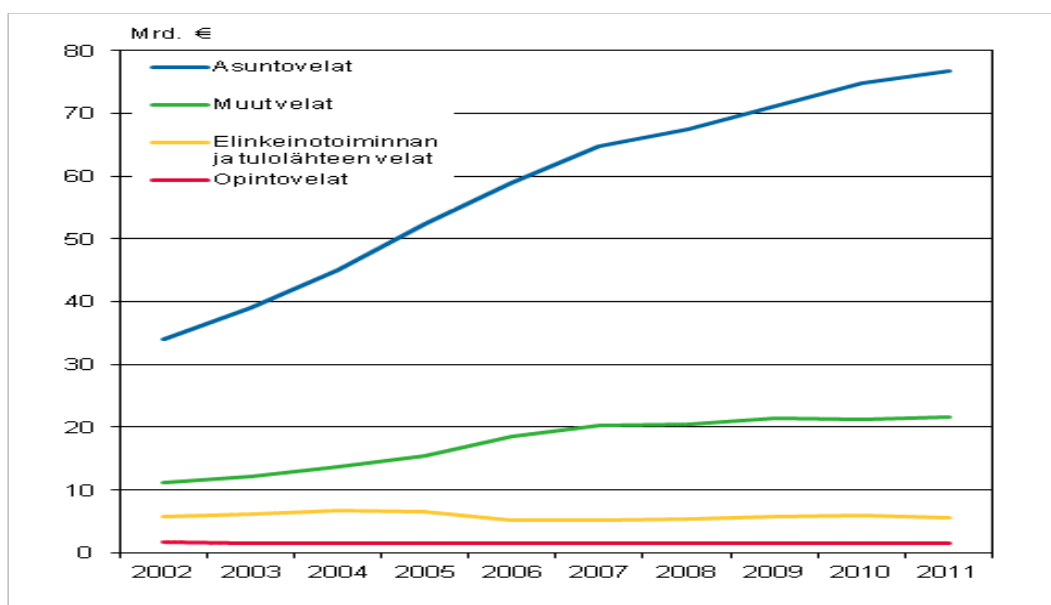
Toisaalta erilaiset nettikaupat ovat vain entisestään lisänneet virtuaalirahan käyttöä, sillä netistä tilaamalla ostokset voi maksaa usein verkkopankin tunnuksilla. Suurin osa tunnetuista nettikaupoista tarjoaa valtavan määrän erilaisia maksuvaihtoehtoja, ja kaupat käyttävät yhä useammin myös laskutusfirmoja, joiden kautta nettiostoksille on mahdollista saada esimerkiksi erilaisten kampanjoiden myötä pitkiäkin aikoja korotonta maksuaikaa, ja näin maksaminen siirtyy taas kauas tulevaisuuteen eikä rahan kuluminen tuotteen ostohetkellä varsinaisesti konkretisoidu. Nykyisin myös uhkapelaaminen on siirtynyt internetiin. Nettipeleillä on mahdollista pelata anonyymisti suuriakin summia koskematta itse konkreettisesti edes pelimerkkeihin: kaikki tapahtuu virtuaalisesti verkossa, voitot ja tappiot. Ei siis ole mikään ihme, että nykyihmisellä, etenkin nuorella, on ongelmia rahan hahmottamisessa ja oman kulutuksen hillitsemisessä.

2.2. Taloudelliset ongelmat 2000-luvun Suomessa

Tällä hetkellä noin 52 prosentilla suomalaisista on jotain lainaa. Finanssiala ry:n (2017) toteuttaman tutkimuksen perusteella väestöön suhteutettuna noin 2,23 miljoonalla suomalaisella on velkaa. Tällä hetkellä velkaantuminen Suomessa on kansainvälisessä vertailussa keskitasoa. Suomalaiset kotitaloudet velkaantuivat vuoden 2008 taantumaa saakka melko vauhdikkaasti. Velkaantumisaste kohosi vuonna 2008 ensimmäistä kertaa 2000-luvulla yli 100 prosenttiin, mikä tarkoittaa sitä, että ensimmäistä kertaa velan määrä ylitti tulojen määrän. Syvän taantumaa myötä velkaantumisvauhti on hidastunut,

mutta ei pysähtynyt. Yleisesti ottaen suomalaiselle kotitalouksiin kohdistuville lainamarkkinoille on tyypillistä lainojen sitominen viitekorkoihin sekä suhteellisen matala korkotaso. (Herrala 2009).

Vaikka suomalaisten suhtautuminen velkaan on muuttunut suvaitsevammaksi viimeisten vuosikymmenten aikana, eivät kaikki kotitaloudet kuitenkaan ole velkaantuneita. Kotitalouksista noin 59 prosentilla on velkaa. Suurin velkaerä on asuminen ja määrällisesti suurin velkaosuus on 25-34 –vuotiailla, mikä selittyy juuri kyseiseen ikään liittyvään elämänvaiheeseen, jossa ensiasunnon ostaminen tulee ajankohtaiseksi. Tässä elämänvaiheessa velkaa ei ole vielä ehditty maksaa takaisin. Juuri asuntovelkojen määrä oli kasvanut eniten (6,2 prosenttia), muiden velkojen kasvaessa noin 5,5 prosenttia ja opintovelkojen kasvun ollessa 3,7 prosenttia. (Tilastokeskus 2011.)

Kuva 1. Asuntokuntien velkaantuminen 200–2011, % (Tilastokeskuksen velkaantumistilasto 2013).

Vuonna 2007 velkaantumistaso oli korkein eniten ansaitsevien tuloryhmissä. Velanhoidon ongelmat eivät kuitenkaan juuri vaivanneet kyseistä tuloryhmää, vaan ongelmia esiintyi eniten vähiten ansaitsevien tuloluokissa. Eniten ongelmia velanhoidossa oli tarkasteluvuonna yksinasuvien ja yksinhuoltajien kotitalouksissa. (Tilastokeskus 2007). Näyttääkin siltä, että velkarasitus ja velanhoidon ongelmat jakaantuvat hieman epätasaisesti eri väestöryhmien kesken.

Velkaantumista ei voida pitää vain tilastoihin ja numeroihin perustuvana käsitteenä. Ylivelkaantumiseen liittyy vahvasti henkilön subjektiivinen käsitys taloudellisesta tilanteestaan. Osa ylivelkaantuneista on onnistunut välttämään maksuhäiriömerkinnät esimerkiksi sukulaisilta lainaamallaan rahoilla, jolloin tilastojen valossa näiden henkilöiden maksuvaikeudet eivät yllä velkaongelmaisten piiriin, vaikka he sitä todellisuudessa olisivatkin. Näin ollen osalla ylivelkaantuneiksi itsensä kokevilla olisi mahdollisesti maksuhäiriömerkintä, mikäli he eivät olisi saaneet apua velkojensa hoitamiseen.

Ylivelkaantuminen on riski jonkin mahdollisesti yllättävän tekijän, kuten sairauden tai työttömyyden, muuttaessa henkilön aiempaa elämäntilannetta (Mellais 1991, 6). Monesti velkaantumisen taustalta löytyy pyrkimys lisätä voimavaroja tai tasata kulutusta ajallisesti. Henkilö voikin Mellaisin mukaan velkaantua juuri näistä kahdesta eri syystä: lisätäkseen voimavarojaan (opintolainat) tai lisätäkseen kulutustaan yli tulojensa (kulutusluotot). Päätyykö henkilö ylivelkaantumisen aiheuttamaan umpikujaan, riippuu kuitenkin monista tekijöistä. Nuorten kohdalla tärkeimpänä tekijänä lienee juuri vanhempien sosioekonominen asema. (Mellais 1991, 7.) Osalla velallisista on paljonkin velkaa, mutta he selviävät velan maksusta ongelmitta. Toisille taas pienikin määrä velkaa saattaa aiheuttaa valtavasti ongelmia. Alhainen koulutus, lasten suuri lukumäärä, sinkkaus ja leskeys lisäävät velkaantumiskasua (Aaltonen & Oksanen & Rantala ym. 2015).

Velkaantumista tutkiessa onkin hyvä huomioida velkaantuneiden sosiaalinen huono-osaisuus. Tällöin esiin nousee usein huono-osaisuuden kasautuminen: matala koulutustaso johtaa keskivertoa heikompaan tulotasoon, jonka seurauksena esimerkiksi resurssit terveelliseen ruokaan vähenevät (Ohisalo 2016, 45–47). Myös ylivelkaantuminen nähdään osaksi tätä huono-osaisuuden kumuloitumista. Heikkojen

taloudellisten resurssien myötä myös lainanoton tarjoama ”helppo raha” houkuttelee. Velan takaisin maksaminen saattaa kuitenkin tuottaa ongelmia ja korkomaksut tulla jopa yllätyksenä huono-osaiselle velkaantuneelle. Tämänkaltainen tilanne on omiaan kasaamaan entisestään huono-osaisuutta kyseiselle velkaantuneelle.

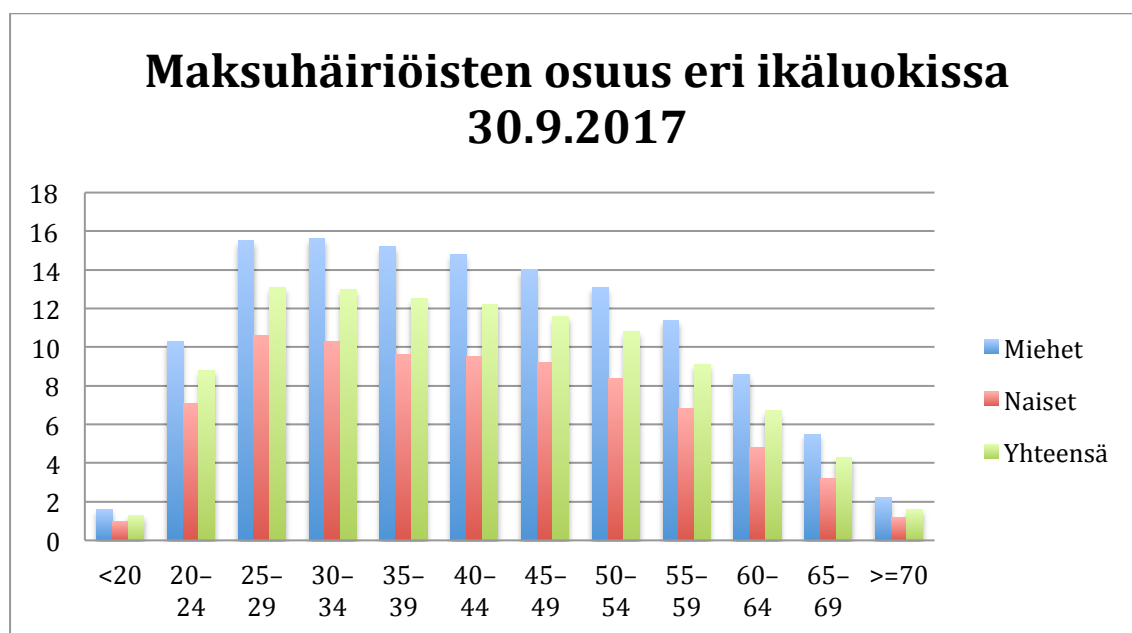
Ylivelkaantumisen käsite on monesti operationalisoinnin vuoksi määritelty niin, että ylivelkaantuneella on tietty määrä maksuhäiriömerkintöjä. Velkatyöryhmän (1992) muistion mukaan ylivelkaantunut määritellään henkilöksi, jolle jää kuukauden nettotuloista velkojenmaksun jälkeen vähemmän kuin toimeentulotuen määrä. Ylivelkaantumista voidaan tarkastella myös subjektiivisesta lähtökohdasta. Tällöin henkilöiltä itseltään kysytään heidän omaa kokemustaan ylivelkaantumisesta. Tällainen tutkimus avaa tilannetta tietenkin hyvin eri tavalla, sillä velkaantuneiden omiin kokemuksiin vaikuttaa pitkälti se, millainen usko heillä on tulevaisuuteensa ja mahdollisuuksiinsa selvittää ottamistaan veloista. (Koljonen 2002, 19.) Tämänkaltainen ylivelkaantumisen mittari on melko herkkä henkilöiden subjektiivisille kokemuksille, joihin voivat vaikuttaa useat (ylivelkaantumisestakin riippumattomat) tekijät kysymykseen vastaamisen hetkellä. Näin ollen on mahdollista, että kotitaloudet luokitellaan ylivelkaisiksi yhä pienemmin veloin.

Ylivelkaantuminen ja velkakierre nivoutuvat usein vahvasti yhteen. Velkakierteellä tarkoitetaan pitkäkestoisia ja vakavia maksuvaikeuksia. Velkakierteellä voidaan tarkoittaa laajemmin myös velkojen ketjuuntumista ja tilannetta, jossa otetaan lisävelkaa edellisten velkojen hoitamiseksi. (Koljonen 2002, 18.) Etenkin nuorilla velkakierre on varsin vaarallinen, sillä velkojen kasaantuessa maksuhäiriömerkinnän mahdollisuus kasvaa, ja onkin hyvin todennäköistä, että nuori ei saa talouttaan hoidettua kuntoon omin avuin. Tällöin nuoren taustatekijöillä, kuten vanhempien tulotasolla, saattaa olla hyvinkin suuri merkitys nuoren taloudellisen tulevaisuuden suhteen. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan ole taustojensa suhteen samassa asemassa.

2.2.1. Maksuhäiriöt

Maksuhäiriömerkintää voidaan pitää taloudellisten ongelmien äärimmäisenä indikaattorina, sillä se kirjataan vasta varsin monen maksumuistutuksen ja käräjäoikeudelta saadun haasteen jälkeen. Maksuhäiriömerkintä viittaa usein vakaviin

maksuvaikeuksiin tai äärimmäiseen maksuhaluttomuuteen. Maksuhäiriömerkintä tarkoittaa henkilön tietoihin ennalta määrättyksi ajaksi liitettyä merkintää, joka osoittaa henkilön laiminlyöneen jonkin tietyn maksun hoitamista. Luottotietohäiriötä pidetään yleisesti ottaen eräänlaisena merkinä taloudellisesta epäonnistumisesta. Tällainen merkintä on monessa tilanteessa kuin leima henkilön otsassa, sillä maksuhäiriömerkintä vaikuttaa monissa tilanteissa. (Koljonen 2002, 34 –37.) Nykyisin luottotiedot tarkastetaankin yhä useammin ja monet tahot vaativat puhtaan luottotietorekisterin ja yksittäisenkin maksuhäiriömerkintä voi olla erittäin haitallinen esimerkiksi työn- tai vuokra-asunnon haussa, etenkin, kun hakijoita on useita. (Asiakastieto 2015.) Merkinnällä onkin usein konkreettista vaikutusta yksilön arkielämään. Asunnon ja työpaikan saaminen saattaa vaikeutua, mutta toisinaan maksuhäiriömerkintä saattaa olla ainut pakoreitti velkakierteestä. Konkreettisten vaikuttimien lisäksi, maksuhäiriömerkintä voi leimata merkityn epäonnistuneeksi ja kehnoksi taloudenhallitsijaksi.

Kuva 2. Maksuhäiriömerkinnän saaneet miehet ja naiset ikäluokittain, %. (Kuluttajien maksuhäiriötilastot 1-9/2017, Suomen Asiakastieto Oy.)

Suomessa maksuhäiriömerkinnöistä kerää tilastoja Asiakastieto. Vuoden 2013 aikana uusia maksuhäiriömerkintöjä kirjattiin edelliseen vuoteen verrattuna 3,7 prosenttia enemmän. Vuoden 2017 syyskuun loppuun mennessä maksuhäiriöisiä henkilöitä oli noin 374 200, kun niitä vuonna 2013 oli noin 360 000. Tämä tilasto kertoo maksuhäiriöisten henkilöiden määrän kasvaneen viimeisen kolmen vuoden aikana yli 14

000 henkilöllä. Alle 20-vuotiaita näistä henkilöistä 1,3 prosenttia ja 20–24-vuotiaita 8,8 prosenttia. Mikäli kaikki alle 30-vuotiaat maksuhäiriöiset lasketaan yhteen, heitä on kaikista maksuhäiriöisistä 23,2 prosenttia eli melkein neljännes maksuhäiriöisistä on alle 30-vuotiaita. (Asiakastieto 2017.) Kaiken kaikkiaan jopa 8,2 prosenttia suomalaisista on maksuhäiriömerkintä (Asiakastieto 2013.) Kaikista nuorimman ikäryhmän pieni prosenttiosuus saattaa johtua esimerkiksi siitä, että useiden kulutusluottojen ja lainojen saaminen on usein sidottu ikään tai jonkinlaisiin ansiotuloihin. Poikkeuksia ovat opiskelijat esimerkiksi luottokortin saamisen suhteen.

Tilastoista käy ilmi, että maksuhäiriömerkinnät ovat lisääntyneet 2000-luvulla ja suuri osa maksuhäiriömerkinnän saaneista on nuoria. Selvää on, että nyky-Suomessa ylivelkaantumisesta puhuminen on tärkeää ja että nuorten aikuisten saamat maksuhäiriömerkinnät ovat todellisia sosiaalisia ja taloudellisia uhkia niin yksilölle itselleen kuin yhteiskunnallekin.

Suomen Luottotietolain ”*tarkoituksena on varmistaa luotettavien luottotietojen saatavuus, turvata luottotietojen käsittelyssä yksityisyyden suoja sekä luonnollisten henkilöiden ja yritysten oikeus tulla arvioituksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen perusteella sekä edistää hyvää luottotietotapaa*” (Luottotietolaki 527/2007). Pelkkä laskujen eräpäivän unohtaminen tai laskun myöhässä maksaminen eivät riitä maksuhäiriömerkinnän saamiseksi. Suuri osa maksamattomista laskuista selvitetään maksamalla ne eräpäivän jälkeen tai sovittelemalla maksun vastaanottajan tai luotonantajan kanssa. (Asiakastieto 2015.) Maksuhäiriömerkintä kirjataan vasta useiden perintäkirjeiden ja pitkän ajan (usein jopa 6–8 kk) kuluttua tuomioistuimen tai ulosottoviranomaisen todettua maksun laiminlyödyksi. Suoraan luotonantajan ilmoituksen perusteella voidaan kirjata merkintä vain tietyissä tapauksissa. Esimerkiksi luottokortti- ja pikavippisopimusten maksujen yli 60 päivän laiminlyönti voi johtaa merkintään kulutusluottosopimukseen perustuvasta laiminlyönnistä. Luottotietolain 527/2007 pykälissä 12 ja 13 ilmoitetaan kaikki luottotietomerkinnot, joita yksityishenkilölle on Suomessa mahdollista kirjata. Yksityishenkilö ei voi saada luottotietomerkinnot saamatta ilmoitusta tulevasta merkinnästä. Suomessa yksityishenkilöt saavat niin kutsutun ensitietoilmoituksen, jossa ilmoitetaan sekä maksuhäiriömerkinnän kirjaamisesta että sen luottotietorekisterissä säilymisen kestosta. (Asiakastieto 2014.)

Takuu-Säätiön mukaan suuri osa nuorten maksuhäiriömerkinnöistä johtuu laskurästeistä

ja kulutusluotoista. Usein maksamatta jääneet kulutusluotot ovat alkujaan olleet suhteellisen pieniä, noin sadasta eurosta tuhanteen euroon. Laskurästit ovat alkaneet muutamasta kymmenestä eurosta muutama sataan euroon. Monesti velkaa on useammalle velkojalle. Laskurästejä näyttäisi kertyvän etenkin nuorille pienituloisille naisille, jotka ovat ostaneet vaatteita ja kodintarvikkeita postimyynnistä. Miehillä kertyneet velat ovat hieman suurempia, ja ne ovat alkaneet esimerkiksi auton, viihdeelektroniikan, puhelinten tai tietokoneiden hankinnasta. (Takuu-Säätiö 2005.)

Luottotietomerkinnot säilyvät rekisterissä vain määrätyn ajan. Suomessa merkinnot säilyvät luottotietorekisterissä kahdesta viiteen vuoteen, jonka jälkeen Asiakastieto poistaa merkinnän rekisteristä. Määrättyjä merkintöjen säilymisaikoja voidaan joissakin tapauksissa lyhentää, jos henkilöllä ei esimerkiksi ole aiempia merkintöjä ja henkilö kykenee suorittamaan maksun todistetusti ennen määräajan päättymistä.

2.2.2. Luottoyhteiskunta

Vielä muutama vuosikymmen sitten erilaiset kulutusluotot olivat melko harvinaisia. Lähinnä suuret kotitalouksien investoinnit, kuten huonekalut, saatettiin rahoittaa kaupan tarjoamalla osamaksusopimuksella, ja tällaista ostelua pidettiin usein hieman häpeällisenä (Mutttilainen 1991, 15–18). Kuitenkin 1980-luvulle tultaessa erilaiset luottokortit alkoivat yleistyä. Luottokortin saamiseen vaaditaan usein jonkinlaiset tulot ja ennestään puhtaat luottotiedot. Poikkeuksena ovat opiskelijat, joille myönnetään niin kutsuttuja opiskelijaluottokortteja, kun tietty määrä opintoja on suoritettu. Luottokortti ei ole sidoksissa mihinkään yksittäiseen kauppaan, ja sillä voi maksaa nykyisin lähes kaikkialla. Luottokortin suuri etu on sen joustavuus, sillä luottokortilla voi ostaa nyt ja maksaa vasta myöhemmin laskun saatuaan. Siinä, missä ennen osamaksukauppoja pidettiin hieman häpeällisinä, nykyisin luottokortin omistaminen on hyvin yleistä ja hyväksyttyä, minkä voidaan sanoa olevan luottoyhteiskunnan tunnuspiirre (Mutttilainen 1991). Sitten 1980-luvun yhä useammat pankit ovat ryhtyneet tarjoamaan asiakkailleen luottokortteja. Jokaisen pankin korttivaihtoehtoihin kuuluvat erilaiset luottokortit, joilla kullakin on omanlaisensa ehdot. Pankeilla on myös enenevässä määrin eritasoisia luottokortteja asiakkailleen. Erilaiset kulta- ja hopealuottokortit ovat mahdollisia vain tarpeeksi luotettaville asiakkaille. Tämänkaltaiset kortit ovat toki omiaan osoittamaan kantajansa statusta ja voivat mahdollisesti toimia jonkinlaisena ylemmän luokan

erottautumisen keinona (Manning 2000, 24–26).

Calderin (1999) mukaan Yhdysvalloissa vallitsee kuluttamisen kulttuuri, jossa materiaa ja kuluttamista pidetään tavoiteltavana ja kulutusluottojen kaltainen massarahoitus on omiaan pitämään tällaista massakuluttamisen yhteiskuntaa pystyssä. Kaikenlainen paine vaikuttaa etenkin nuoriin ja nuoriin aikuisiin, jotka vasta harjoittelevat henkilökohtaista taloudenpitoaan ja etsivät identiteettiään. Tällaista Calderin kuvaamaa kulutuksen ihannointia on havaittavissa myös Suomessa. Luottokortin luonteeseen kuuluu ”osta nyt, maksa myöhemmin” –mentaliteetti, joka saattaa yllyttää kuluttamaan yli omien varojen. Toisille ihmisille houkutus ostaa on liian suuri, eivätkä he kykene vastustamaan mielitekojaan (Manning 2000, 291). Tällaisessa tilanteessa luottokortin käyttäminen voi tuntua ainoalta vaihtoehdolta, mikäli rahaa ei juuri sillä hetkellä ole.

Luottokorttia käyttäessä omat rajat saattavat siis hieman hämärtyä ja henkilö tulee ostaneeksi jotain sellaista, johon hänellä ei todellisuudessa olisi varaa (Ritzer 1995, 24–25). Luottokortti voi joidenkin mielestä tuntua jopa leikkirahalta: muovikortin käyttö on helppoa, eikä siinä tule konkreettisesti luopuneeksi esimerkiksi konkreettisesta setelinipusta (Lehtonen 2007). Lehtosen (1999, 208) haastatteleminen henkilöiden mukaan luottokortilla oleva raha tuntui käteistä abstraktimmalta. Luottokortilla maksettaessa onkin mahdollista, että ostohuman yhteydessä unohtuu se fakta, että velaksi ostetut ostokset täytyy jälkeinpäin kuitenkin maksaa. Tällainen kokemus on toki mahdollista kaikenikäisille, mutta etenkin nuoret ovat alttiita jonkinlaiseen ”hetkessä elämisen”-mentaliteettiin, jossa ei osata vielä kantaa huolta huomisesta. Nuorilta puuttuu usein myös tieto ja taito luottokortin kanssa elämisestä, ja he ovat saattaneet ehkä tottua käyttämään kaiken ylimääräisen rahansa esimerkiksi vanhempien luona asuessaan (Lehtonen 2007).

Nuoret ovat jo kasvaneet kulutus- ja luottoyhteiskuntaan, mikä myös sinänsä saattaa lisätä nuorten ongelmia erilaisten kulutusluottojen käytössä. He saavat usein myös melko helposti luottokortin. Etenkin opiskelijat ovat usein houkutteleva kohderyhmä luottokorttiyhtiöille (Ritzer 1995, 12–13). Heidän toivotaan luottokortin myötä pysyvän pitkään kyseisen pankin asiakkaina, ja opiskelijoille myönnetään luottokortti hieman helpommin kuin työssäkäyville (Manning 2000, 5), sillä luottokortin saamiseksi riittää usein tietty määrä opintopisteitä tai –viikkoja. Luottokortti tarjoaa nuorille mahdollisuuden kuluttaa sellaiseen, mihin heillä ei todellisuudessa olisi varaa ja voi siksi olla vaarallinen omaa taloudenhallintaa harjoittelevan nuoren käsissä.

Kulutusluottoihin luetaan erilaisten osamaksukauppojen ja luottokorttien lisäksi niin kutsutut pikavipit, joista on viime aikoina julkisuudessa keskusteltu melko paljon. Pikavipit ovat nopeasti saatavilla olevia kulutusluottoja, jonka henkilö saa usein esimerkiksi tekstiviestillä ja milloin vain. Juuri nopeus tuntuukin olevan niiden suurin valtti yhdessä vähäisten rajoitusten kanssa. Niiden myöntämiseksi ei tehdä yhtä paljon taustatutkimusta kuin luottokorttien, ja vippien korot ovat huomattavasti luottokorttikorkoja korkeampia. Usein lyhytaikaisen vipun todellisen vuosikoron laskeminen voi olla haastavaa, tai sitä ei koeta tarpeelliseksi, sillä vippaaja uskoo maksavansa lainan takaisin mahdollisimman pian, tai hän kokee pikavipin olevan ainut vaihtoehto välittämättä sen koroista. Edellä mainitut seikat ovat usein omiaan johtamaan pikavippailijat erilaisiin maksuongelmiin. Pikavipit tuntuvat olevan ongelma etenkin nuorilla henkilöillä mahdollisesti juuri niiden helppouden ja nopeuden vuoksi. Osa nuorista vippaajista ei edes saisi turvallisempaa kulutusluottoa epäsäännöllisten tulojensa vuoksi. Asiakastieto Oy:n (2011) mukaan vippihäiriöt näyttäisivätkin kasaantuvan alle 30-vuotiaille ja tässä ryhmässä nimenomaan 20–24-vuotiaille.

Kauppa- ja teollisuusministeriön rahoittamassa tutkimuksessa *Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä* (2006) tarkastellaan nuorten ja pikavippien välistä suhdetta. Kaartinen ja Lähteenmaa (2006) toteavat selvityksessään, että erilaiset pakkotilanteet, joissa rahat olivat loppuneet ja seuraavaan palkkapäivään oli vielä reilusti aikaa, olivat tutkimuksen mukaan yleisimmät syyt pikavipin ottoon. Osa nuorista otti pikavippejä myös ruoan hankintaan ja laskujen maksamiseen, mutta melko suuri osa myös mainitsi ottaneensa pikavipin hedonistisiin tarkoituksiin, kuten juhlimiseen tai nautintoaineisiin. (Kaartinen & Lähteenmaa 2006, 30–34.) Saman tutkimuksen mukaan pikavippaajat kokivat maksuhäiriömerkinnän suuremmaksi riskiksi kuin muut kulutusluoton ottaneet henkilöt (Kaartinen ja Lähteenmaa 2006, 28). Tutkimuksessa 73 prosenttia koki, että väittämä ”raha ei pysy käsissäni ’kaikki, mikä tulee, menee saman tien’” piti heidän kohdallaan jossain määrin paikkaansa (Kaartinen ja Lähteenmaa 2006, 21). Tämä voisi osaltaan kuvastaa pikavippaajien tietynlaista kyvyttömyyttä pitkäjänteisyyteen tai säästämiseen. Tutkimus osoittaa myös, ettei pikavippien käyttäminen jää usein yhteen kertaan. Tämä saattaa ajaa vakavaan pikavippikierteeseen, jossa edellisiä velkoja rahoitetaan uusilla. Pikavippaajat tuntuvat itsekin tiedostavan rahanhallinnanongelmansa ja ajautuvan velkakierteisiin useiden laskurästien ja maksamattomien vippien vuoksi (Rantala 2012, 7).

Vippikierteelle ominaisia piirteitä näyttävät olevan esimerkiksi vipit useista eri

paikoista. Pikavippaajat näyttävät olevan hieman muita huonompituloisia ja usein juuri pienituloisuus ja tulojen epäsäännöllisyys ajavat vippikierteeseen. Vaikka osa vippaajista syytti ongelmistaan omaa huonoa itsehillintäänsä, osa siirsi vastuun muualle. Pikavippaaja pyrkii usein pitämään huolen, että asiakassuhteet vippifirmaan säilyvät, vaikka sitten hoitamalla vipin takaisinmaksu joltakin toiselta firmalta saadulla kulutusluotolla. (Rantala 2012, 12–17.)

Viime vuosina on julkisuudessa osoitettu huolta nuorten velkaantumisesta pikavippien vuoksi. Myös eduskunnassa asia otettiin vakavasti. Vuonna 2013 astuikin voimaan laki pikavippien korkokatoista. Vuoden 2013 kesäkuussa pienille luotoille tuli voimaan 51 prosentin korkokatto. Uuden lain myötä tulleen korkokaton vuoksi pienikokoisten pikavippien ottaminen tuli todella kalliiksi, jonka jälkeen lopulta pienten vippien tarjontakin väheni. Vippifirmat keksivät kuitenkin keinon ohittaa uusi laki ja ne ryhtyivät tarjoamaan asiakkailleen suurempia limiittiluottoja esimerkiksi aina 2000 euroon asti. Tämä on käytännössä tarkoittanut sitä, että 200 euron tarpeessa oleva vippaaja on voinut nostaa vippiä aina 2000 euroon saakka. Toisaalta limiittiluotot ovat vähentäneet useampaan paikkaan velkaantumista, mutta lisänneet velkaantuneiden velan määrää. Vipin saaminen on edelleen helppoa ja toisaalta, kuten ennen vuotta 2013, yhä myös houkuttelevaa juuri kaikista heikoimmassa asemassa oleville. (Takuu-Säätiö 2015.)

2.2.3. Nuorten ylivelkaantuminen

Kuten luvussa 2.2.1 esitetään, alle 30-vuotiaiden osuus kaikista maksuhäiriömerkinnän saaneista on lähes neljännes. Nuorten tulot ovat usein hyvin epävarmat. Nuoret elävät usein yhteiskunnan tulonsiirtojen varassa, ja esimerkiksi useat opiskelijat jäävät todellisuudessa tuloineen alle köyhyysrajan, sillä opiskelijoiden tilastollisiin tuloihin lasketaan automaattisesti valtion takaama opintolaina, jota kuitenkin kaikki opiskelijat eivät nosta. (Paju 2002, 121–123.) Luultavasti kuitenkin monen nuoren vanhemmat tukevat taloudellisesti ainakin osaa opiskelevista nuorista, mikä toisaalta hieman tasoittaa nuorten heikkoa taloudellista tilannetta.

Suomalaiset nuoret muuttavat muiden Euroopan maiden nuoriin verrattuna varsin aikaisin pois lapsuudenkodeistaan. Tytöt itsenäistyvät noin 18–19-vuotiaina ja pojat (luultavasti armeijan takia) hieman myöhemmin. (Nikander 2009.) Tilastokeskuksen

tulonjakotilaston (2014) tietojen perusteella nuorten tuloilla mitattu tilanne on heikentynyt eniten viime vuosina. Tulonjakotilaston mukaan heikoin tulokehitys on ollut kotitalouksilla, joiden pääasiallisesta toimeentulosta vastaava henkilö oli alle 25-vuotias.

Nuorten heikkoa tulotasoa selittää juuri elämänvaihe: nuoret opiskelevat, etsivät töitä ja työskentelevät osa-aikaisesti tai lyhyissä pätkissä. Nuorten alhaiset tulot kuluvat lähes viimeiseen senttiin asti, eikä rahaa juuri jää säästöön. Juuri tulojen epäsäännöllisyys tekee sen, että nuoret joutuvat elämään joka kuukausi hieman eri tavalla. Tällöin ”hyvänä kuukautena” kulutus saattaa riistäytyä käsistä, kun kulutetaan viime kuunkin edestä. (Peura-Kapanen 2005.) Nuori on myös saattanut vanhempiensa luona tottua elämään tietynlaista elämää, ja itsenäistyttyään nuoren on vaikea hahmottaa omia tulojaan. Tällaiset tilanteet saattavat olla Mellaisin (1991) kuvaamia hieman yllättäviä tilanteita, joihin nuori ei välttämättä ole osannut varautua.

Vanhemmilla ikäluokilla on usein jo tasaiset tulot, kenties turvallinen työpaikka ja kokemusta itsensä elättämisestä. Näin ollen heillä on usein paremmat edellytykset huolehtia taloudenpidostaan. Vanhempiin ikäluokkiin verrattuna nuoret asuvat myös useammin yksin, jolloin asumiskustannukset eivät jakaudu useammalle henkilölle, vaan nuori joutuu maksamaan kaikki elämiskustannuksensa itse. Toisaalta nuoruuteen ajanjaksona kuuluu usein itsensä etsiminen, identiteetin hakeminen ja sen korostaminen sekä erilaisten nautintoaineiden täyttämä hauskanpito (esim. Koljonen 2002; Lehtinen & Leskinen 2005). Nämäkin seikat saattavat vaikuttaa suurelta osin nuorten rahankäyttöön ja siten myös velkaantumiseen.

Velkaongelmaiset nuoret oavat usein matalasti koulutettuja ja heidän kuukausiansionsa ovat varsin pienet (korkeintaan 500 euroa. Tuntuu luonnolliselta, että mitä korkeammat tulot nuorella oli, sitä korkeampi oli myös velkaantuneiden osuus. Parempituloiset nuore pystyivät kuitenkin hoitamaan lainojensa takaisinmaksun. (Majamaa & Rantala 2016.) Samanlainen yhteys vaikuttaa olevan myös koulutuksella ja velkaantumisella: korkeasti koulutetuilla on useammin jotakin velkaa (luultavasti myös opintolaina huomioitu), mutta varsinaiset velkaongelmat olivat yleisempiä matalasti kouluttautuneilla (Oksanen ym. 2015). Vanhempiensa kanssa asuvat vastaajat olivat harvimminkin velkaantuneita, eikä heillä juurikaan ollut velkaongelmia. Yksin tai kämppekaverin kanssa asuvien velkaongelmat vaikuttavat olevan yleisempiä kuin kumppanin kanssa asuvilla.

On kuitenkin tärkeää huomata, että läheskään kaikilla nuorilla ei ole maksuvaikeuksia. Useat nuoret vaikuttavat hoitaneen taloudenpitonsa esimerkillisesti. Monelle nuoruus on aikaa opetella tulojen ja menojen yhteensovittamista, säästämistä ja näin ollen myös elämää vastuullisena rahankäyttäjänä. Moni nuori vaikuttaa olevan harkitseva, vastuullinenkin kuluttaja ja tietyissä nuorisoryhmissä jonkinlaiset eettiset arvot esimerkiksi kulutuksen suhteen ovat erityisen pinnalla, mikä toki sinänsä edistää huolelliseksi rahankäyttäjäksi opettelemista. (Koljonen 2002; Paju 2002.)

Nuorten velkaantumista käsittelevää suomalaista tutkimusta on tehty jonkin verran, joskaan 2010-luvulla aihetta ei ole kovin monen tutkimuksen verran käsitelty muutamien aihetta käsittelevien pro gradu –tutkielmien lisäksi. Useat tutkimukset tarkastelevat nuorten velkaantumiseen johtaneita tekijöitä, mutta esimerkiksi vanhempien antaman taloudellisen avun tai tietynlaisen sosiaalisen huono-osaisuuden yhteyttä nuorten velkaantumiseen ei viimeaikaisissa tutkimuksissa ole tarkasteltu. Useissa aihetta käsittelevissä tutkimuksissa todetaan mahdollisen vanhemmilta saatavan avun vaikutuksesta nuorten velkaantumiseen, mutta dataa ei ole käytetty sen osalta hyväksi.

2.3 Vanhempien apu ja nuorten taloudellinen toimeentulo

Nuorten velkaantumista tarkastellessa olisi hyvä muistaa, että kaikki ihmiset eivät ole yhteiskunnallisesti tarkasteltuna samanlaisessa asemassa. Sosiologiassa eriarvoisuus määritellään usein yhteiskunnalliseksi ja kulttuuriseksi ilmiöksi, joka rajoittaa joidenkin yksilöiden mahdollisuuksia toimia ihmisinä. Tällöin eriarvoisuus on sitä, että olosuhteet estävät ihmistä tavoittelemasta arvostamiaan asioita. (Therborn 2013.)

Yleisesti ottaen pohjoismaita pidetään tasa-arvoisina. Kuitenkin myös pohjoismaisissa yhteiskunnissa rakenteet ovat muotoutuneet luokittelemaan ihmiset erilaisiin sosioekonomisiin asemiin, jotka ovat yhteydessä köyhyyteen ja syrjäytymiseen (Saari 2010, 146). Usein köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat ikään kuin luokkailmiöitä ja tutkimusten mukaan huono-osaisuus liittyy vahvasti luokka-asemaan (Erola 2010a, 97; Kainulainen 2002, 270). Matala luokka-asema on usein yhteydessä epävarmaan työmarkkina-asemaan, altistaa köyhyydelle ja heikentää koulutusmahdollisuuksia. Luokka-aseman ja terveydentilan välisestä suhteesta on tehty useita tutkimuksia ja näyttää siltä, että parempi luokka-asema on yhteydessä myös parempaan terveyteen.

(Kainulainen 1998, 221; Rahkonen & Lahelma 2002, 275; Wilkinson 2005, 15.) Eikä siis ole ihme, kun sanotaan huono-osaisuuden kasaantuvan.

Lapsuudenkoteja on varsin erilaisia. Lapsuudenkodilla saattaakin olla huomattavan suuri merkitys yksilön mahdollisuuksiin niin nuoruuden kokemusten kuin tulevaisuudenkin suhteen. Lapsuudenkodin arvoilla ja asenteilla sekä konkreettisilla resursseilla on merkitystä, sillä tutkimusten mukaan esimerkiksi yksilön heikkoon taloudelliseen tilanteeseen on yhä useammin yhteydessä lapsuudenkodin vähävaraisuus (esim. Airio & Niemelä 2009). Suomalainen hyvinvointivaltio pyrkii tasoittamaan eriarvoisia lähtökohtia muun muassa tulonsiirroin. Näyttää kuitenkin siltä, että hyvinvointivaltiolliset toimet eivät kuitenkaan ole kyenneet täysin poistamaan vähävaraisuuden ylisukupolvista periytymistä tai tuloköyhyyttä (Airio & Niemelä 2009, 6).

Huono-osaisuutta saattaa esiintyä elämän eri osa-alueilla, esimerkkinä mainittakoon taloudellinen, terveydellinen, sosiaalinen ja koulutuksellinen osa-alueet (Rauhala 1988; Rutter & Madge 1976). Edellä mainitut ulottuvuudet liittyvät usein toisiinsa, mikä johtaakin tilanteeseen, jossa huono-osaisuus tuntuu kasautuvan. Huono-osaisuuteen nähdään usein liittyvän vahvasti lisääntynyt päihteiden käyttö sekä velkaongelmat. Monet yksittäiset asiat ja päätökset saattavat ohjata nuoren elämää huonoon suuntaan, mutta toisten kohdalla kurjien asioiden kasautuminen näyttää kestävän koko elämän. (Kainulainen 2006).

Tarkastelu kääntyy usein niihin lähtökohtiin, joita vanhemmat lapsilleen antavat tai päätöksiin, joita he lastensa puolesta tekevät. Ylisukupolviset yhteydet näyttelevät suurta osaa siinä, millaiseksi yksilön elämänsä muodostuu. Lapsuusiän riskitekijöillä näyttää tutkimusten valossa olevan yhteys aikuisuuden huono-osaisuuden kasautumiseen (Rönkkä 1999). Toisin sanoen siis lapsuusajan ongelmat siirtyvät monesti aikuisuuteen. Lapsuuden hankalat kasvuolosuhteet saattavat luoda käsityksen itsestä epäonnistujana joka taas johtaa aikuisuudessa usein ikävien asioiden ja ongelmien kasautumiseen. (Rönkkä 1999; Vauhkonen ym. 2017.) Huono-osaisuus vaikuttaakin olevan yhteydessä omien päätösten, arvojen ja asenteiden sekä resurssien kautta myös aikuisuuden terveyskäyttäytymiseen ja sosiaalisiin sekä koulutuksellisiin tekijöihin (esim. Amato & Keith 1991; Kestilä 2008; Lavikainen ym. 2006; Paavola ym. 2004; Zucker ym. 2006).

Nuoren taloudenhallintaan on saattanut vaikuttaa lapsuudenkodista opittu malli ja usein esimerkiksi nuoren opiskellessa tai vaikkapa jäädessä työttömäksi turvaverkkona toimivat nuoren aikuisen vanhemmat (Majamaa & Rantala 2016). Tässä kohtaa nuorten keskenään eriarvoinen asema lapsuudenkodin resurssien suhteen tulee esille: kaikilla ei ole vanhempia, jotka voivat tai haluavat auttaa taloudellisesti (Majamaa & Rantala 2016). Tällöin velkaantuminen saattaa olla ainut keino taloudellisista haasteista selviytymiseen. Vanhemmat ovat alaikäisestä lapsestaan elatusvelvollisia, mikä tarkoittaa, että käytännössä alaikäisen lapsen kulutusvarat tulevat vanhempien rahapusseista. Nuoren tultua täysi-ikäiseksi (18 ikävuotta) tai muutettua pois lapsuudenkodistaan, alkaa hän usein ottaa enemmän vastuuta omasta taloudestaan. Oman lapsen auttamisella on myös vahva biologinen pohja, joka voidaan nähdä tarkastelemalla oikeastaan mitä tahansa eläinlajia –jokainen pyrkii huolehtimaan jälkeläisistään. Näin on usein myös ihmisillä. Sukulaisten välistä avustamista selitetäänkin evolutiivisissa tutkimuksissa sukulaisvalinnan teoriolla (engl. Kin selection theory). Teorian mukaan yksilön halu avustaa sukulaistaan lisääntyy, mitä läheisempi sukulaisuussuhde on. Ajatus perustuu siihen, että yksilö voi lisätä omaa kokonaiskelpoisuuttaan (engl. Inclusive fitness) tukemalla oman lisääntymisensä lisäksi myös sukulaistensa lisääntymistä. Teorian mukaan panostuksesta on seurattava sitä suurempi hyöty itselle kuin siitä aiheutuvat kustannukset ovat, ja mitä läheisemmästä sukulaisuussuhteesta on kyse, sitä helpommin ehto täyttyy. (Hamilton 1964.)

Perhesukupolvien välisten avustusten oletetaan evolutiivisissa tutkimuksissa usein painottuvan lisääntymissuuntaan eli vanhemmilta ikäpolvilta nuoremmille (Hämäläinen 2017). Monet vanhemmat pyrkivät pitämään läheiset suhteet lapsiinsa ja se liittyy vahvasti perhekulttuurin ylläpitämiseen tulevaisuudessa. Kotitalouksien väliset tulonsiirrot nähdään taloustieteessä usein vastavuoroisuutena ja hyvinvointierojen tasaamisena (Becker 1974), mutta vaikka vanhuksia tuetaan taloudellisesti, useiden tutkimusten pohjalta on todettava, että sukupolvien väliset tulonsiirrot suuntautuvat kuitenkin pääosin alaspäin eli taloudellinen apu kulkeutuu useimmiten isovanhemmilta lapsenlapsille tai vanhemmilta lapsille (Arrondel & Masson 2001; Fritzell & Lennartsson 2005; Kohli 1999). Näin ollen myös lasten oletetaan vuorostaan panostavan omiin lapsiinsa, eikä vastavuoroisuuden periaatetta noudattaen esimerkiksi takaisin vanhempiinsa. (Birditt ym. 2012; Hämäläinen 2017.)

Vaikka suomalainen yhteiskunta on viimeisten vuosikymmenten aikana ottanut hoitaakseen useita aiemmin perheen vastuuseen kuuluneita tehtäviä (Hämäläinen 2017, 9), vanhemmat tarjoavat yhä taloudellista tukeaan jälkikasvulleen. Aikuisten lasten kohdalla juuri elämän epävarmuustekijät, joita hyvinvointivaltiokin pyrkii tukemaan,

kuten opiskelu, epävakaa työmarkkina-asema ja heidän omat lapsensa lisäävät usein avun tarvetta (Jokinen 2014). Kuitenkin monissa näissä elämäntilanteissa myös nuoren aikuisen vanhemmat ovat halukkaita auttamaan. Majamaan ja Rantalan (2017) mukaan nuoret saivat vanhemmiltaan taloudellista apua, kun elämäntilanteessa tapahtui merkittäviä muutoksia, kuten itsenäistyminen. Oman lapsen saaminen tai omistusasunnon osto vaikutti kuitenkin vanhempien antaman tuen vähenemiseen.

Yksilötasolla vanhempien antamaan taloudelliseen apuun vaikuttavat usein vanhempien kasvatuseriaatteet sekä niin vanhempien kuin nuorten itsensä omat asenteet rahaa ja kulutusta kohtaan (Pat West ym. 2006). Apu on usein konkreettista taloudellista apua, joka saattaa kohdistua suoraan esimerkiksi asunnon takuuvuokran maksamiseen tai muuhun tiettyyn menoerään. Usein taloudellisen avun laatu on käteisavustusta elämän juokseviin menoihin. (Kupari 2011.) Vanhempien sosioekonomisen aseman vaikutusta nuorten saaman käyttörahan määrään on tutkittu jonkin verran niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Tulokset ovat olleet vaihtelevia. Ranskassa (2002) tehty tutkimus osoittaa, että vanhemman korkea koulutus korreloi usein suuriin nuorten hallussa oleviin käyttörahoihin (Barnet-Verzat & Wolff 2002). Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksesta ilmenee, että työväenluokkaiset nuoret joutuvat usein tekemään useammin ja enemmän kotitöitä ansaitakseen käyttörahansa (Furnham & Thomas 1984). Uudemmat tutkimuksissa esille on tullut jopa käänteinen ilmiö: keskiluokkaiset vanhemmat antavat lapsilleen vähemmän rahaa kuin työväenluokkaiset (Furnham 2001). Ilmiötä on kutsuttu materiaalisesti paradoksiksi, koska työväenluokkaisilla ja yksinhuoltajavanhemmilla on paine saada nuoret taloudellisesti itsenäisiksi. Toisaalta keskiluokkaiset vanhemmat vaikuttavat haluavan kasvattaa lapsensa järkeviksi toimijoiksi taloudellisissa asioissa. (Furnham 2001.) Näyttää siltä, että usean lapsen vanhemmat avustavat huonotuloisimpia lapsiaan (Dunn & Phillips 1997).

Suomalaisissa 1977–2003 tehdyissä tutkimuksissa ei ole löydetty yhteyttä vanhempien sosioekonomisen aseman ja lasten heiltä saaman käyttörahan määrän välillä. Sen sijaan nuoren omalla työmarkkina-aseamalla näyttää olevan huomattava merkitys. Useiden suomalaistutkimusten mukaan yli 14-vuotiaiden poikien käyttörahan määrä on jo usean vuosikymmenen ajan ollut selkeästi suurempi kuin saman ikäisten tyttöjen (Lintonen ym. 2007; Wilska & Lintonen 2016). Kansainvälisissä tutkimuksissa ei ole löydetty sukupuolieroja nuorten saamien käyttörahojen määrän suhteen.

Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan vaikuta olevan yhtä kiinnostuneita avustamaan aikuisia lapsiaan taloudellisesti. Helsingin Sanomat julkaisi Nyt-liitteessä huhtikuussa 2000 Reetta Rätyn toteuttaman verkkokyselyn aikuisten lasten äideille. Kyselystä ilmeni muun muassa, että läheskään kaikki äidit eivät olleet valmiita auttamaan aikuisia lapsiaan, ainakaan ehdoitta. Osa äideistä auttoi lapsiaan vain näiden kohdatessa vaikeuksia tai ollessa hädässä, kun taas toiset auttoivat aikuisia lapsiaan, koska lapset vastavuoroisesti auttoivat heitä. Joillekin lapsen auttaminen perustui yksinkertaisesti siihen, että se oli mahdollista. Usein auttamisesta tuli äidille hyvä mieli ja iloa. (Räty 2000; Hiilamo & Niemelä 2011). Taloudellinen avustaminen näytti tässäkin kyselyssä liittyvän usein lapsen opiskeluaikaan ja pienituloisuuteen. Lapset pyritään avustamaan alkuun elämässään tarjoamalla heille taloudellista tukea. Osa äideistä antaa tai lainaa rahaa säännöllisesti, osa pyrkii kontrolloimaan taloudellisen avun kohdetta vaikka maksamalla laskuja tai osan asumismenoista. (Veistola 2008, 52). Lasten ja nuorten vanhemmiltaan saamiin käyttörahoihin ja taloudellisiin avustuksiin vaikuttavien tekijöiden tutkiminen on tärkeää erityisesti eriarvoisuuden näkökulman kannalta, sillä taloudellinen epätasa-arvo jo nuorella iällä saattaa kasvattaa tai ainakin ylläpitää yhteiskunnan rakenteellista eriarvoisuutta (Besen-Cassino 2008.)

Velkavaikeuksilla ja nuorten vanhemmiltaan saamalla taloudellisella avulla oli yhteys (Majamaa & Rantala 2016). Velkaongelmaiset nuoret saivat todennäköisemmin taloudellista apua vanhemmiltaan kuin ne velattomat nuoret. Vastaavasti ajateltuna niillä vastaajilla, jotka olivat vastaanottaneet taloudellista apua vanhemmillaan, oli yleisemmin velkaongelma kuin niillä nuorilla, jotka eivät olleet saaneet taloudellista apua vanhemmiltaan. Ikä näyttää olevan yhteydessä molempiin: velkaantumiseen ja vanhempien apuun. Vähintään 22 vuotta täyttäneet olivat 18–21-vuotiata yleisemmin velkaongelmaisina. Sen sijaan vanhemmat (lähes 30-vuotiaat) vastaajat saivat harvemmin

taloudellista tukea vanhemmiltaan Majamaa ja Rantala eivät löytäneet tutkimuksessaan vanhemmilta saadun avun ja asumismuodon olevan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä. (Majamaa & Rantala 2016.)

3. TUTKIMUSASETELMA

3.1. Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tässä tutkimuksessa selvitetään, millä tavoin velkaantuneet nuoret eroavat nuorista, joilla ei ole velkaa. Aikaisemman tutkimuksen valossa nuoren omilla resursseilla on varsin suuri merkitys nuoren mahdollisen velkaantumisen kanssa. Myös vanhempien avun yhteyttä nuorten velkaantumiseen on tarkasteltu (Majamaa & Rantala 2016) ja vaikuttaa siltä, että vanhempien antamalla taloudellisella avulla ja nuorten velkaantumisella on yhteys. Vaikka nuorten velkaantumiseen kohdistuvaa tutkimusta onkin tehty niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa on vähemmälle huomiolle jäänyt esimerkiksi lapsuudenkodin pääomaresurssien eriarvoisuuden ja velkaantumisen välinen yhteys. Tässä tutkimuksessa selvitetään velkaantuneiden ja velattomien nuorten eroavaisuuksia oman koulutustaustan, iän, sukupuolen, asumistilanteen ja pääasiallisen toiminnan mukaan. Näiden nuoren omien resurssien lisäksi tutkimuksessa otetaan huomioon nuoren sosiaalinen tausta, sillä velkaantumista tarkastellaan myös sosiaalisen huono-osaisuuden, vanhempien koulutustaustan ja vanhemmilta saadun taloudellisen tuen mukaan.

Tutkimusasetelman kannalta erityisen tärkeä on aineistosta selviävä nuorten vanhempien sosioekonominen asema ja heidän jälkikasvulleen tarjoama taloudellinen tuki. Tutkimus sivuaa huono-osaisuuden mahdollista periytymistä ja nuorten kyvyistä paikata kenties hieman heikkoa lapsuudenkodin sosioekonomista asemaa juuri velkaantumisella. Tutkimus on oikeastaan aina ajankohtainen, sillä hyvinvointiyhteiskuntamme tavoittelee yksilöille mahdollisimman tasa-arvoisia mahdollisuuksia. Mikäli lapsuudenkodin sosioekonomisella asemalla ja vanhempien tarjoamalla tuella on yhteys, tämä saattaa eriarvoistaa aikuisuuden kynnyksellä olevia nuoria.

Tutkimus jakautuu neljään alakysymykseen:

- Kuinka laajaa nuorten velkaantuminen on ja mihin väestöryhmiin nuorten velkaantuminen paikantuu?
- Mitkä sosiodemografiset ja sosioekonomiset tekijät selittävät nuorten velkaantumista?

- Minkälaista taloudellista apua vanhemmat antavat lapsilleen ja missä määrin velkaantuneet nuoret eroavat velattomista nuorista vanhempien taloudellisen avun osalta?
- Missä määrin velkaantuneet nuoret eroavat velattomista nuorista taloudellisten vaikeuksien kokemisen suhteen?

Aiempien tutkimusten valossa arvioin (Finanssiala ry. 2017), että noin kahdellakymmenellä prosentilla tutkituista on velkaa. Miesten osuus velkaantuneissa on suurempi kuin naisten, sillä lähes järjestäen kaikissa aikaisemmissakin velkaantumistilastoissa miesten osuus velkaantuneista on ollut naisten osuutta suurempi (esim. Asiakastieto 2015). Velkaantuminen kasvaa noustessa ylempiin ikäluokkiin, sillä mitä lähemmäksi 30 ikävuotta tullaan, sitä todennäköisemmin nuori on muuttanut omilleen, hankkinut töitä ja mahdollisesti lisännyt kulutustaan.

On myös oletettavaa, että nuorten velkaantumiseen ovat yhteydessä nuoren omat resurssit, kuten koulutus ja senhetkinen työmarkkina-asema sekä elämäntilanne. Työssäkäyvät ja lähellä työllistymistä olevat nuoria on oletettavasti velkaantuneista suurin osa, sillä heidän takaisinmaksukykynsä lienee muita nuoria suurempi. Vanhemman kanssa asuvat nuoret lienevät pienin velkaantuneiden ryhmä, kun taas yksin ja asuintoverin kanssa asuvat lienevät suurempi osuus velkaantuneista.

Aiempien suomalaisten tutkimusten valossa vanhempien sosioekonomisen aseman ja nuorten oman velkaantumisen välillä ei löytynyt yhteyttä vuosina 1977–2003 (Lintonen ym. 2007; Wilska & Lintonen 2016). Kansainvälisissä tutkimuksissa löydetty yhteydet ovat olleet vaihtelevia: osassa korkeammin koulutettujen vanhempien lapset ovat saaneet vanhemmiltaan muita nuoria enemmän taloudellista apua, kun taas joissain tutkimuksissa on ilmennyt ns. materiaalin paradoksi eli työväenluokkaiset vanhemmat antavat lapsilleen enemmän taloudellista apua kuin keskiluokkaiset vanhemmat. Tältä pohjalta hypoteesin tekeminen nuorten vanhemmilta saamaan taloudelliseen apuun ja näiden sosioekonomiseen taustan väliseen yhteyteen on haastavaa. Oletan kuitenkin, että vanhempien taustalla ja nuorten saamalla taloudellisella avulla on jonkinlainen yhteys. Epäilen myös, että velkaantumalla pyritään kompensoimaan tuen puutetta. Varovaisesti uskallan ehdottaa, että velkaantuneimpien nuorten vanhempien sosioekonominen asema ei ole kovin korkea ja

nuori joutuu näin lainaamaan rahaa taloutensa ylläpitämiseksi muualta kuin vanhemmiltaan. Oletan monen nuoren eläneen lapsuutensa kodissa, joka on ostettu pankista saadulla lainalla, usealle kulutusluotot ovat varsin arkipäiväisiä, mikä osaltaan lisää nuorten ”halukkuutta velkaantua”. Uskon, että ne, joiden on mahdollista lainata rahaa vanhemmilta tai jopa kavereilta ja sukulaisilta, pyrkivät välttämään esimerkiksi pikavippejä ja muita kulutusluottoja.

3.2. Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu Nuorisobarometrin aineistosta vuodelta 2015 (N=1894). Kyseinen Nuorisobarometrin aineisto on mahdollista saada opiskelu- ja tutkimuskäyttöön Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta. Vuosittain julkaistavan Nuorisobarometrin tavoitteena on mitata suomalaisten nuorten arvoja ja asenteita. Barometriä on julkaistu Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan (Nuora) toimesta jo vuodesta 1994 lähtien. Vuodesta 2004 lähtien Nuorisobarometri on julkaistu Nuoran ja Nuorisotutkimusverkoston yhteistyönä.

Nuorisobarometrillä on tietyt toistuvat teema, työ ja koulutus. Tämän barometrillä on pitkään seurattu useita teemoja, kuten yhteiskunnallinen vaikuttaminen, asuminen, tulevaisuus ja sosiaalinen elämä sekä tyytyväisyys elämään ja sen eri osa-alueisiin. Joka vuosi muuttuvien aihealueiden tarkoituksena on tarttua aiheisiin, joista kaivataan ajantasaista tietoa. Nuorisobarometrin tavoitteena on tuottaa tietoa muutosten seuraamiseksi, mutta oman aiheeni näkökulmasta hyödyllistä tietoa ei löytynyt kuin vuoden 2015 aineistosta.

Aineistoa kerätessä nuoriksi on määritelty 15-29-vuotiaat, joten tämä toimii myös oman tutkimukseni rajauksena. Aiheen luonteesta johtuen olen kuitenkin rajannut alle 18-vuotiaat tarkastelun ulkopuolelle, sillä alaikäinen ei voi saada esimerkiksi maksuhäiriömerkintää tai kulutusluottoa. Taloustutkimus Oy on kerännyt aineiston vuoden 2014 joulukuun ja vuoden 2015 helmikuun välillä yksinkertaisella satunnaisotannalla poimien väestötietojärjestelmästä satunnaisotannalla 27 500 henkilön näyte Suomessa asuvista 15-29-vuotiaista (poislukien Ahvenanmaa). Tässä tutkimuksessa lopullinen vastausprosentti oli 22,3.

Nuorisobarometri on kerätty strukturoiduin puhelinhaastatteluin, mikä on tietenkin vaikuttanut havaintojen määrään: osa otantaan valikoituneista ei ole vastannut lainkaan tutkimuskysymyksiin ja osa on jättänyt haastattelun kesken. On mahdollista, että velkaantumisen suhteen hankalimmassa tilanteessa olevia ei ole tavoitettu, he eivät ole kehdanneet tai halunneet raportoida tilanteestaan, mikä on tietenkin tutkimuksen kannalta harmillista.

Tutkimusetiikan kannalta Nuorisobarometrin aineisto on erinomainen. Se koostuu anonyymeista vastauksista strukturoituun puhelinhaastatteluun. Itse aineistosta ei pysty selvittämään vastaajien henkilöllisyyttä, joten myöskään tässä tutkimuksessa tämä ei ole mahdollista. Vaikka haastattelut on tehty anonyymeinä, on mahdollista, että osa vastaajista ei ole syystä tai toisesta vastannut kysymyksiin totuudenmukaisesti. Tällaisen totuuden venyttämisen mahdollisuus vaikuttaa tietenkin myös tämän tutkimuksen tutkimusetiikkaan.

3.3. Tutkimuksessa käytettävät muuttujat

Varsinaisia velkaantumisen mittareita aineistossa on kaksi: maksuhäiriömerkinnät (N=47) sekä otetut kulutusluotot (N=197), jotka on yhdistetty velkaantumismuuttujaksi (N=225). Osittain maksuhäiriömerkintäiset ja kulutusluottoja ottaneet henkilöt olivat samoja, mikä tuntuu luonnolliselta, sillä kulutusluotto saattaa johtaa maksuhäiriömerkintään tai kulutusluotto otetaan paikkaamaan maksuhäiriömerkinnän uhkaa. Näistä on luotu dummy-muuttuja, jossa arvon 0 saa nuoret, joilla ei ole velkaa ja arvon 1 ne nuoret, joilla on velkaa. Tätä velkaantumismuuttujaa käytetään tutkimuksessa selitettävänä muuttujana.

Tutkimuksessa velkaantumista selitetään demografisten tekijöiden osalta vastaajan iällä, sukupuolella, työmarkkina-asemalla ja koulutuksella. Oleellinen velkaantumista selittävä tekijä on myös nuoren kyselyyn vastaamishetken aikainen asuinmuoto, josta on muokattu neliluokkainen muuttuja arvoilla 1=Asuu yksin (N=399), 2=Lapseton, ei asu yksin (N=630) 3=Kotitaloudessa vähintään yksi lapsi (N=190) 4=Asuu vähintään yhden vanhemman kanssa (N=328). Näiden selittävien tekijöiden avulla on mahdollista vertailla velkaantuneiden ja velattomien omien resurssien eroja sekä sosiodemografisia eroja.

Velkaantumista pyritään selittämään myös sosiaalisen huono-osaisuuden muuttujalla (N=321), jonka voisi myöskin nähdä olevan yhteydessä nuorten mahdolliseen velkaantumiseen ja toisaalta heidän vanhemmiltaan saamaan taloudelliseen tukeen. Kyseinen muuttuja on luotu Nuorisobarometrin kysymyksistä liittyen nuoreen omaan muistikuvaan peruskouluiästään. Kysymykset koskivat nuoren vanhempien alkoholiongelmia, mielenterveydellisiä ongelmia sekä sitä, oliko nuori itse ollut lastensuojelun asiakas peruskouluikäisenä. Aikaisempaan tutkimukseen pohjaten on mahdollista olettaa, että vanhempien alkoholi- ja mielenterveysongelmat ovat yhteydessä nuoren sosiaaliseen huono-osaisuuteen (Saari 2015, 101–107). Lastensuojelun asiakkuus voidaan nähdä äärimmäisenä huono-osaisuuden indikaattorina, vaikka osa nuorten raportoimista tapauksista saattaa olla nuoruuden aikaiseen rajojen hakemiseen liittyvää alkoholinkäyttöä ja siitä seuranneita ilmoituksia sosiaaliviranomaisille. Vanhempien aseman ja nuorten velkaantumisen yhteyttä tarkastellessa käytän myös muuttujaa, joka kuvaa myöskin nuoren muistikuvaa peruskouluiästään, tällä kertaa kuitenkin lapsuudenkodin taloudellisten vaikeuksien suhteen. Kaikki edellä mainitut muuttujat (vanhempien alkoholinkäyttö, mielenterveysongelmat, nuoren oma lastensuojeluasiakkuus ja vanhempien taloudelliset ongelmat nuoren ollessa peruskouluikäinen) ovat koodattu yhteen sosiaalisen huono-osaisuuden dummy-muuttujaan, joka saa arvon 1, kun nuori on vastannut johonkin edellä mainituista kysymyksistä ”kyllä”. Loput eli ne, jotka eivät muista huono-osaisuuteen liitettyjä tekijöitä peruskouluajastaan ovat aineistossa ”muita”, sillä yksinomaan ongelmien puuttumista ei voida kuitenkaan pitää sosiaalisen hyväosaisuuden mittarina.

Vanhempien apuun liittyvä muuttujia aineistosta löytyy useita. Vanhempien avusta tehdyssä dummy-muuttujassa (N=1225) 1=saanut vanhemmilta taloudellista tukea viimeisen kuuden kuukauden aikana (N=706) ja 2=ei ole saanut vanhemmiltaan taloudellista tukea viimeisen kuuden kuukauden aikana (N=519). Vanhempien avun laatua on vielä selvitetty yhdentoista tarkennuksen verran. Avun laatua aineistossa on selvitetty ruokaostosten, asumiskulujen, liikennekulujen, puhelinlaskujen, opintolainan ja muiden lainakustannusten, harrastusten, vaateostosten, lomamatkojen, lehtien, käyttörahan ja ”jonkin muun tavan” mukaan. Tämän tutkimuksen osalta osa avun laaduista on jätetty tarkastelematta, esimerkiksi lehtien tilaaminen ja ”jokin muu tapa” ovat jätetty tarkemman tutkimuksen osalta pois, sillä niiden ei nähty tuovan lisäarvoa

tutkimuskysymyksiä ajatellen. Vanhempien apuun liittyvinä muuttujina on tutkimuksessa käytetty myös vanhempien koulutustaustaa, josta siis on mahdollista päätellä jonkin verran vanhempien sosioekonomisesta asemasta. Pelkkä vanhemman koulutustausta ei tietenkään kerro kaikkea vanhemman todellisesta toimeentulosta, mutta varsin usein korkeimmalla tutkinnolla ja toimeentulolla on kuitenkin vahva yhteys. Vanhemman toimeentulon ja lapsen saaman taloudellisen avun välillä voisi ajatella olevan yhteys.

Tarkasteltaessa viimeistä tutkimuskysymystä, eli sitä, missä määrin velkaantuneet nuoret eroavat muista nuorista taloudellisten vaikeuksien kokemisen suhteen, muuttujina toimivat (subjektiivinen) kokemus omasta taloudestaan ja kokemus siitä saako tuloilla katettua menot. Taloudellinen tyytyväisyys –muuttuja (N=1559) on luokiteltu alkuperäisestä 4–10 –asteikosta neljaluokkaiseksi muuttujaksi. Taloudellinen tilanne voi olla heikko (4–5), välttävä (6–7), hyvä (8) tai erinomainen (9–10). Näkemystä siitä, kuinka hyvin tuloilla voi kattaa menot tarkastellaan niin ikään neliluokkaisen muuttujan (N=1559) avulla. Vaihtoehdot jakautuvat seuraavasti: hyvin hankalaa, melko hankalaa, melko helppoa ja hyvin helppoa. Analyysiluvussa tutkitaan myös rahanpuutteen vuoksi harrastuksen aloittamatta jättämisen (N=1558), harrastuksen lopettamisen (N=1554) ja ystävien tapaamatta jättämisen (N=1559) ja velkaantumisen välistä yhteyttä. Näissä vastausvaihtoehdot kysymykseen ”Oletko koskaan joutunut rahanpuutteen vuoksi...” ovat usein, joskus ja ei koskaan.

3.4. Menetelmät

Velkaantumisen laajuutta tarkastellaan ristiintaulukoinnilla, joka toimii hyvin antamaan yleiskuvaa aineiston muuttujien yleisyydestä ja niiden keskinäisistä yhteyksistä. Ristiintaulukoinnissa tilastollinen testaus suoritetaan khiin neliö (X^2) –testillä. Kyseisellä testillä määritetään X^2 –todennäköisyysjakaumasta p-arvo. P-arvo osoittaa, kuinka todennäköistä on saada havaitun suuruinen tai vielä suurempi X^2 -testimuuttujan arvo ilman riippuvuutta tai eroa perusjoukossa. Mitä pienempi p-arvo on, sitä todennäköisemmin havaitut erot ovat yleistettävissä perusjoukkoon. Vakiintuneen käytännön mukaan arvon ollessa pienempi kuin 0.05 voidaan tulosta pitää riittävänä näyttönä perusjoukossa olevan riippuvuuden tai eron puolesta.

Velkaantumista selittäviä tekijöitä sen sijaan tarkasteltaessa käytetään logistista regressioanalyysiä, jossa selitettävänä muuttujana on velkaantumisesta tehty dummy-muuttuja. Kyseisessä muuttujassa velkaantuneet (kulutusluoton ottaneet ja maksuhäiriömerkintäiset) saavat arvon 1 ja loput arvon 0. Selittäviä muuttujia ovat nuoren omiin resursseihin liittyvät muuttujat: elämäntilanne, koulutus ja pääasiallinen toiminta, taustamuuttujina käytetään vanhempien koulutustaustaa ja nuoren sosiaalista hyvä- tai huono-osaisuutta. Kontrollimuuttujina tutkimuksessa ovat nuoren ikäluokka ja sukupuoli.

Logistinen regressioanalyysi on regressioanalyysin erikoistapaus. Kyseisessä menetelmässä selitettävä muuttuja on dikotominen muuttuja. Tässä tutkimuksessa se on velkaantuminen (0=Ei velkaa, 1=Velkaantunut). Verrattuna lienaariseen regressioanalyysiin logistinen regressioanalyysi eroaa siinä, ettei siinä jakauman muodosta tai muuttujien välisistä yhteyksistä tehdä oletuksia. (Nummenmaa 2009, 330–332.) Selittävät muuttujat voivat olla laatuero-, järjestys-, välimatka- tai suhdeasteikollisia. Toisin kuin tavanomaisessa regressiomallissa, logistisessa regressiomallissa lähtökohtana on riski (engl. Odds ratio=OR). Riski on todennäköisyys, että jokin tapahtuma tapahtuu suhteessa siihen, että se ei tapahdu. (Nummenmaa 2004, 318–326.)

Logistinen regressioanalyysi perustuu vetoihin (engl. Odds) ja vetosuhteisiin (engl odds ratio). Veto kuvaa tutkittavan tapahtuman tapahtumisen ($y=1$) todennäköisyyksien suhdetta siihen, että tapahtuma ei tapahdu ($y=0$). Tämä on määriteltävissä seuraavalla kaavalla:

$$v(p) = \frac{p}{p-1}.$$

Kaavassa v tarkoittaa vetoa ja p todennäköisyyttä. Vetosuhteella verrataan kahden ryhmän välisiä vetoja. Tämä voidaan määritellä seuraavasti:

$$vs = \frac{v(p_2)}{v(p_1)} = \frac{\frac{p_2}{1-p_2}}{\frac{p_1}{1-p_1}}$$

jossa vs kuvaa vetosuhdetta. Logistisessa regressiossa selitettävän muuttujan vedon logaritmia selittämistä määritellään seuraavasti: $x_{1i}; b_1$

$$\log \frac{p}{1-p} = \alpha + x_1 \beta_1$$

p on todennäköisyys sille, että kyseinen tapahtuma tapahtuu. (Mood 2010.) Logaritmiset vetosuhteet ovat kohtalaisen vaikeasti tulkittavissa, mutta logaritmin käänteisfunktion e^x avulla on mahdollista saada helpommin tulkittavissa olevia tuloksia. Korotuksen jälkeen voidaan laskea vetoarvot, josta sieventämällä on mahdollista saada todennäköisyys: (Nummenmaa 2009, 334):

$$p = \frac{e^{\beta_1 x}}{1 + e^{\beta_1 x}}$$

Tulokset ovat ennustettuja todennäköisyyksiä. (Mood 2010.) Keskimääräiset marginaaliefektit (engl. Average marginal effects, AME) ovat yksi helpoimmin tulkittavissa olevista tavoista. Keskimääräiset marginaaliefektit määritellään seuraavasti:

$$\frac{1}{n} \sum_i^n \beta_{x1} f(\beta_{x1})$$

jossa β_{x1} on logaritmien vetosuhde muuttujalle x_1 , β_{x1} on logaritmin arvo havainnolle i ja $f(\beta_{x1})$ on logistisen jakauman todennäköisyysjakaumafunktio. Näin ollen keskimääräinen marginaaliefekti ilmaisee muuttujan x_1 keskimääräistä efektiä tilanteelle $P(y=1)$.

Käyttämällä keskimääräisiä marginaaliefektejä havaitsemattomien tekijöiden aikaansaaman varianssivaihtelun ongelma on osittain ratkaistavissa. Keskimääräisiin marginaaliefekteihin ei vaikuta havaitsemattomien virhetermien varianssit, jotka eivät liity mallin selittäviin muuttujiin (Mood 2010). Tämä mahdollistaa keskimääräisten marginaaliefektien vertailun yli mallien ja ryhmien. Keskimääräisillä marginaaliefekteillä kuvattuna X :n todennäköisyys, että $Y=1$ on AME*100 prosenttiyksikköä suurempi kuin referenssiryhmässä.

Kaikki tilastolliset analyysit on tehty Stata –tilasto-ohjelmalla versiolla 14.1.

4 ANALYYSI

4.1 Velkaantumisen laajuus ja väestöryhmittäinen profiili

Aineistossa velkaantuneita nuoria on kaiken kaikkiaan 14,4 prosenttia. Noin 3 prosenttia aineiston nuorista kertoo heillä olevan maksuhäiriömerkintä. Kulutusluottoja sen sijaan on 13,6 prosentilla aineiston luotoista. Pienellä osalla nuorista oli siis sekä kulutusluotto että maksuhäiriömerkintä. Asiakastiedon tilastoihin verrattuna Nuorisobarometrin aineistossa maksuhäiriömerkintäiset nuoret ovat aliedustettuina, mitä luultavasti selittää aineistonkeruutapa. Puhelinhaastatteluun vastaaminen ei ehkä itsessäänkään innosta nuoria, maksuhäiriömerkinnästä voi olla hankala tai jopa kiusallinen mainita edes tuntemattomalle haastattelijalle tai merkinnän saanut ei ylipäänsä vastaa kyselyyn tai jättää sen kesken.

Taulukossa 1 tarkastellaan ristiintaulukoinnin avulla, missä määrin velkaantuneiden nuorten profiili poikkeaa muiden nuorten profiilista. Velkaantuneista lähes 60 prosenttia on miehiä. Aineiston ollessa varsin tasaisesti jakautunut sukupuolittain, huomataan, että velkaantuneet miehet ovat selkeästi yliedustettuina suhteutettuina aineiston miesjakaumaan. Ikäryhmien väliset erot ovat myös selkeät. Yleisintä velkaantuminen on vanhimmassa ikäryhmässä (27–29-vuotiaat), johon lukeutuu 45 prosenttia kaikista velkaantuneista nuorista. Sen sijaan 27–29-vuotiaiden osuus velattomista on vain 21 prosenttia.

Taulukko 1. Velkaantuneiden ja muiden nuorten profiili demografisten, sosioekonomisten ja perhetaustaan liittyvien tekijöiden mukaan (%).

	Velkaantuneet	Muut	Yhteensä
Sukupuoli**			
<i>Naiset</i>	40,4	50,1	48,7
<i>Miehet</i>	59,6	49,9	51,3
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0
Ikäluokka***			
<i>18–20-vuotiaat</i>	5,8	27,4	24,3
<i>21–23-vuotiaat</i>	20,0	25,4	24,6
<i>24–26-vuotiaat</i>	29,3	26,1	26,6
<i>27–29-vuotiaat</i>	44,9	21,1	24,6
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0
Pääasiallinen toiminta***			
<i>Opiskelija</i>	24,4	47,8	44,4
<i>Töissä</i>	56,4	38,5	41,1
<i>Työtön</i>	12,4	10,4	10,7
<i>Jokin muu</i>	6,9	3,4	3,9
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0
Koulutus***			
<i>Peruskoulu</i>	13,8	16,7	16,3
<i>Ammatillinen tutkinto</i>	39,1	24,6	26,7
<i>Ylioppilas</i>	27,1	37,3	35,8
<i>AMK-tutkinto</i>	12,0	10,3	10,5
<i>Yliopisto</i>	8,0	11,1	10,7
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0
Elämäntilanne***			
<i>Asuu yksin</i>	32,1	24,7	25,8
<i>Asuu jonkun kanssa, lapseton</i>	38,8	41,0	40,7
<i>Taloudessa vähintään yksi lapsi</i>	21,0	10,8	12,3
<i>Asuu vanhemman kanssa</i>	8,0	23,4	21,2
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0
Sosiaalinen huono-osaisuus*			
<i>Huono-osainen</i>	74,2	80,2	79,4
<i>Ei huono-osainen</i>	25,8	19,8	20,6
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0
Äidin korkein koulutus*			
<i>Peruskoulu tai kansakoulu</i>	11,4	8,8	9,1
<i>Ammatillinen tutkinto</i>	40,5	32,0	33,2
<i>Opisto tai ylioppilas</i>	21,0	22,6	22,4
<i>Korkeakoulututkinto</i>	26,2	35,9	34,5
<i>Ei tutkintoa</i>	1,0	0,8	0,8
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0
Isän korkein koulutus**			
<i>Peruskoulu tai kansakoulu</i>	17,1	15,0	15,3
<i>Ammatillinen tutkinto</i>	46,2	38,3	39,4
<i>Opisto tai ylioppilas</i>	11,0	13,1	12,8
<i>Korkeakoulututkinto</i>	23,3	33,2	31,8
<i>Ei tutkintoa</i>	2,4	0,5	0,8
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0

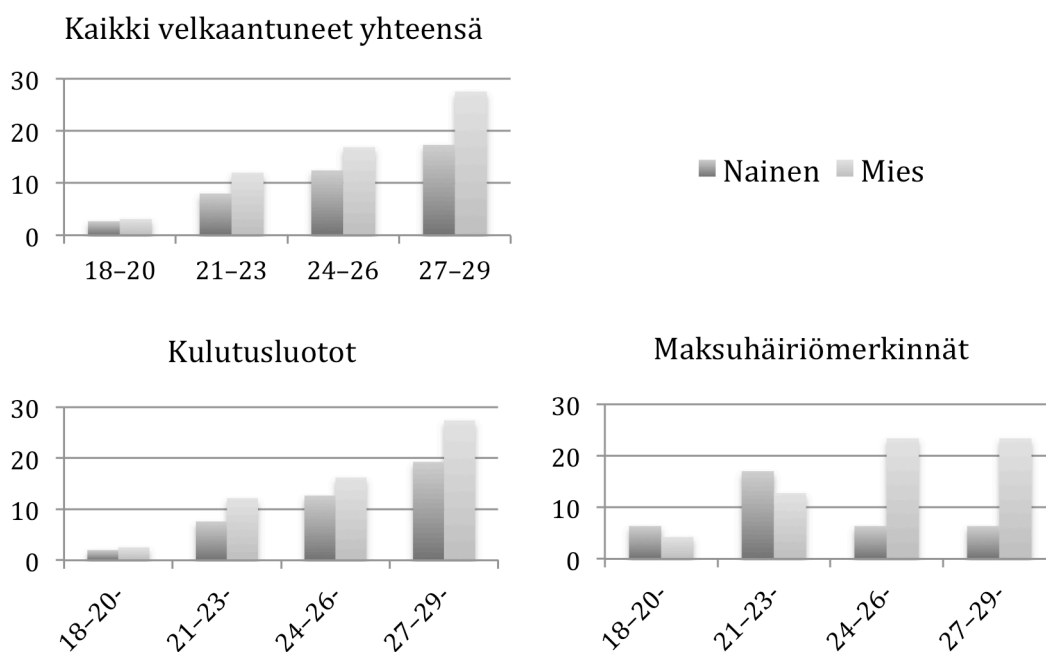
Velkaantuneiden profiili eroaa myös pääasiallisen toiminnan mukaisessa vertailussa. Velkaantuneista nuorista yli puolet (56 prosenttia) on työssä käyviä. Sen sijaan opiskelijoiden osuus on muita nuoria pienempi (velkaantuneista nuorista 24 prosenttia on opiskelijoita, opiskelijoiden osuus muista nuorista on puolestaan lähes puolet). Työssä käyvät ovat myös todennäköisesti iältään vanhempia, joten tulos on tässä suhteessa linjassa ikäryhmien välisten erojen kanssa. Koulutuksessa erot ovat hieman maltillisempia. Ammatillisen koulutuksen omaavat ovat jonkin verran ”yliedustettuina” suhteessa velattomiin. Sen sijaan ylioppilastutkinnon suorittaneita on velkaantuneissa vähän verrattuna velattomiin. Tulos on siten linjassa esimerkiksi opiskelijoiden suhteellisesti pienempään määrään velkaantuneitten joukossa. Suhteessa muihin nuoriin, velkaantuneiden profiilissa korostuvat ne, jotka asuvat yksin tai joilla on lapsia. Sen sijaan vanhemman kanssa asuvien osuus velkaantuneista on selvästi pienempi kuin velattomissa nuorissa. Tulos on sinänsä odotettu.

Sosiaalisesti huono-osaisista taustoista tulevia velkaantuneita on kaikista velkaantuneista noin 26 prosenttia kun velattomissa nuorissa osuus on 20 prosenttia. Perhetausta näyttää olevan jossain määrin yhteydessä myös vanhempien koulutusta tarkasteltaessa. Riippumatta siitä, onko kyse isän tai äidin koulutuksesta, velkaantuneiden profiilissa korostuvat muita nuoria enemmän ne, joiden vanhempien koulutus on peruskoulu tai ammatillinen koulutus. Sen sijaan korkeakoulutettujen lapsia on velkaantuneissa selvästi vähemmän.

Velkaantuneita, taloudellista apua vanhemmiltaan saaneita nuoria on 54 prosenttia, kun taas velattomia taloudellista apua saaneita on 58 prosenttia. Velkaantumista voisi selittää iän myötä vähentyvällä vanhempien avun määrällä, mikä luultavasti vanhimman ikäryhmän kohdalla pitääkin paikkaansa. Aineiston mukaan kuitenkin nuorimmassa ikäluokassa vain 17 prosenttia vastaajista oli saanut taloudellista apua vanhemmiltaan, saman osuuden ollessa vanhimmassa ikäryhmässä 22 prosenttia. Keskimmaisistä ikäryhmistä kummastakin reilut 30 prosenttia ilmoitti saaneensa vanhemmilta taloudellista apua viimeisen kuuden kuukauden aikana. Näiden ryhmien korkeahko avunsaaneiden osuus selittynee ainakin osittain esimerkiksi korkeakoulussa opiskelulla. Nuorimman ikäluokan pieni osuus kaikista vanhemmilta apua saaneista johtunee yksinkertaisesti siitä, että kysymystä vanhempien antamasta taloudellisesta avusta ei ole

esitetty niille nuorille, jotka ovat ilmoittaneet asuvansa vähintään yhden vanhemman kanssa. Vanhemman kanssa asuvia 18–20-vuotiaista on noin 60 prosenttia. Mielestäni esimerkiksi kysymyksen nuoren vanhemmiltaan saamasta käyttörahasta olisi voinut esittää myös vanhemman kanssa asuville nuorille.

Kuvassa 3 tarkastellaan vielä tarkemmin velkaantumista sukupuolen mukaan eri ikäryhmissä. Velkaantuminen on yleisempää miehillä kuin naisilla ja erot näyttävät kasvavan siirryttäessä vanhempiin ikäluokkiin. Kaiken kaikkiaan miesten osuus velkaantuneista on suurempi kuin naisten kaikissa ikäluokissa, mikä onkin linjassa aikaisempien tutkimusten (esim. Majamaa & Rantala 2016) kanssa. Kulutusluottojen ottamisen ikä- ja sukupuolierot ovat hyvin samankaltaiset. Kaikissa ikäluokissa miesten kulutusluotot ovat yleisempiä kuin naisten. Vertailtaessa nuorinta ikäluokkaa (18–20-vuotiaat) ja vanhinta ikäluokkaa (27–29-vuotiaat), huomataan, että kulutusluottoa ottaneiden naisten ja miesten välinen prosentuaalinen ero on kasvanut merkittävästi. Nuorimmassa ikäluokassa kulutusluoton ottaminen on varsin harvinaista, ja heitä onkin kaikista kulutusluoton ottaneista vain varsin pieni prosenttiosuus. Asiaa selittää useiden luottojen lakisäätely: aivan nuorimmalla ikäryhmällä ei ole riittävän vakituisia tuloja esimerkiksi luottokorttiin. Nuorimmassa ryhmässä on myös vanhempiensa luona asuvia yksilöitä, joille kulutusluotto olisi myös tarpeeton.

Kuva 3. Velkaantuneet, kulutusluottoja saaneet ja maksuhäiriömerkinnän saaneet sukupuolen mukaan eri ikäryhmissä.

Maksuhäiriömerkintöjen suhteen tilanne on osin erilainen. Kahdessa nuorimmassa ikäluokassa naisten maksuhäiriömerkinnät ovat miesten vastaavia yleisempiä. Miesten kohdalla merkintöjen prosenttiosuus kasvaa siirryttäessä vanhempiin ikäluokkiin, mutta naisten maksuhäiriömerkintöjen suhteen tilanne on toinen. Jopa 15 prosenttia aineiston maksuhäiriömerkinnän saaneista on 21–23-vuotiaita naisia. Huomionarvoista kuitenkin on, että Nuorisobarometrin aineistossa maksuhäiriömerkinnän saaneita on melko vähän, joten tulokset eivät ole yleistettävissä.

3.5. Velkaantumista selittävät tekijät

Nuorten velkaantumisessa kiinnostava tekijä on velkaantumiseen johtaneet taustatekijät. Tässä luvussa selvitetään kunkin selittävän muuttujan keskimääräisiä vaikutuksia velkaantumisen todennäköisyyteen. Logistista regressiota käyttäen seuraavassa taulukossa osoitetaan sekä nuoren oman tilanteen että hänen sosiaalisen taustan vaikutuksia velkaantumiseen.

Taulukossa 2 on kuvattu logistisen regressioanalyysin tuottamat keskimääräiset marginaaliefektit, jotka kertovat selittävien muuttujien keskimääräisistä vaikutuksista velkaantumisen todennäköisyyteen. Kukin marginaaliefekti siis kertoo kunkin ryhmän todennäköisyydestä velkaantua referenssiryhmään nähden.

Taulukko 2. Nuoren oman tilanteen sekä sosiaalisen taustan yhteydet velkaantumiseen. Logistisen regression marginaaliefektit (suluissa keskivirheet).

	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli	0,0283		0.0515*
(ref. nainen)	(0.0186)		(0.0234)
Ikäluokka			
(ref. 18-20-vuotiaat)			
21-23-vuotiaat	0.0834***		0.0676**
	(0.0200)		(0.0258)
24-26-vuotiaat	0.139***		0.103***
	(0.0246)		(0.0266)
27-29-vuotiaat	0.241***		0.237***
	(0.0330)		(0.0347)
Pääasiallinen toiminta			
(ref. opiskelija)			
Työssä käyvä	0.0466*		0,0451
	(0.0221)		(0.0283)
Työtön	0,0514		0,0382
	(0.0324)		(0.0419)
Jokin muu	0.111*		0,13
	(0.0555)		(0.0700)
Koulutus			
(ref. peruskoulu)			
Ammatillinen	-0.110*		-0,127
	(0.0491)		(0.0705)
Ylioppilas	-0.165***		-0.184**
	(0.0478)		(0.0700)
Alempi korkeakoulu	-0.193***		-0.199**
	(0.0508)		(0.0734)
Ylempi korkeakoulu	-0.227***		-0.246***
	(0.0488)		(0.0715)
Elämäntilanne			
(ref. asuu vanhemman kanssa)			
Asuu yksin	-0,0224		-0,0374
	(0.0222)		(0.0259)
Ei asu yksin, lapseton	-0,0166		-0,0209
	(0.0289)		(0.0348)
Taloudessa lapsi	-0.0665*		
	(0.0304)		
Sosiaalinen tausta		0,0353	0,0248
(ref. ei huono-osainen)		(0.0217)	(0.0257)

	Malli1	Malli2	Malli3
Äidin korkein koulutus			
(ref. kansa-/peruskoulu)			
Ammatillinen		-0,0179 (0.0389)	0,0142 (0.0391)
Opisto/ylioppilas		-0,0437 (0.0411)	0,00955 (0.0430)
Korkeakoulu		-0,0586 (0.0400)	0,0216 (0.0425)
Ei tutkintoa		-0,0891 (0.0929)	-0,0831 (0.0769)
Isän korkein koulutus			
(ref. kansa-/peruskoulu)			
Ammatillinen		0,0249 (0.0284)	0,0543 (0.0336)
Opisto/ylioppilas		-0,00467 (0.0367)	0,0107 (0.0429)
Korkeakoulu		-0,0188 (0.0305)	-0,0167 (0.0351)
Ei tutkintoa		0,329 (0.205)	0,166 (0.167)
Taloudellisen avun saaminen (ref. ei apua)			-0.0547* (0.0235)
N	1500	1403	1071
pseudo R2	0,119	0,018	0,104
BIC	1195	1190,8	1023,3

Mallissa 1 tarkastellaan nuoren oman tilanteen vaikutusta velkaantumiseen. Miesten todennäköisyys velkaantua on suurempi kuin naisten. Myös ikäluokka vaikuttaa velkaantumiseen, niin että mitä suuremmasta ikäluokasta on kyse, sitä todennäköisemmin suhteessa referenssiryhmään (peruskoulun suorittaneet) nuori velkaantuu. Niin työssäkäyminen kuin työttömyyskin näyttävät lisäävän velkaantumisen riskiä referenssikategorian ollessa opiskelijat. Mallissa 1 korkeampi koulutus sekä vanhemman luota poismuuttaminen vähentävät velkaantumisen todennäköisyyttä.

Malli 2 tarkastelee nuoren perhetaustan merkitystä velkaantumiseen. Näyttää siltä, että sosiaalinen huono-osaisuus lisää todennäköisyyttä velkaantua. Äidin kouluttautuminen näyttää vähentävän velkaantumisen riskiä, mutta hieman yllättäen myös tutkinnottomuus vähentää velkaantumisen riskiä suhteessa niihin, joiden äidin korkein koulutusaste on joko kansa- tai peruskoulu. Isän koulutuksen suhteen tilanne on miltei

sama, joskin ammatillisen koulutuksen saaneen isän nuorten velkaantumisen todennäköisyys kasvaa hieman suhteessa referenssikategoriaan.

Malliin 3 on lisätty kaikki edellä käytetyt muuttujat, eli nuorten omien ominaisuuksien sekä perhetaustan muuttujat, jotka saattavat olla yhteydessä nuorten velkaantumiseen. Tästä mallista nähdään, että muuttujien lisäämisen jälkeen sukupuolen yhteys velkaantumisen todennäköisyyteen kasvaa hieman ja tulee tilastollisesti merkitseväksi. Ikäluokan yhteys velkaantumisen todennäköisyyteen pienenee aavistuksen ja säilyy tilastollisesti merkitseväenä kussakin ikäluokassa. Pääasiallisen toiminnan suhteen merkitsevyys katoaa, eikä todennäköisyyksissä juuri tapahdu muutoksia. Muuttujien lisäämisen jälkeen edelleen korkeampi koulutus näyttää edelleen vähentävän velkaantumisen todennäköisyyttä ja vain ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osalta tilastollinen merkitsevyys poistui.

Vanhempien koulutus ei siis ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä nuorten velkaantumiseen. Sekä ammatillisen koulutuksen, opisto- tai lukiokoulutuksen että korkeakoulutasoisen koulutuksen saaneiden äitien lapset velkaantuivat noin 2 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin pelkän peruskoulun käyneiden äitien lapset. Lapset, joiden äiti ei ollut suorittanut mitään tutkintoa eivät velkaantuneet peruskoulun suorittaneiden äitien lapsia todennäköisemmin. Isän koulutustaustalla on myös melko vähän merkitystä lasten velkaantumiseen. Korkeasti kouluttautuneen isän lasten kohdalla velkaantuminen ei ole niin todennäköistä kuin vain peruskoulun suorittaneiden isien lapsilla. Vanhempien koulutustaustan vähäinen merkitys onkin linjassa aiempien tutkimusten kanssa (esim. Lintonen ym. 2007; Wilska & Lintonen 2016). Toki aineistosta oli mahdollista saada vain vanhempien koulutustausta, eikä esimerkiksi työmarkkina-asemaa tai vuosituloja, mutta on lohdullista todeta, ettei vanhemman heikolla koulutustaustalla näytä juuri olevan yhteyttä nuoren velkaantumiseen.

Taulukosta ilmenee kuitenkin myös, että nuoret, jotka ovat saaneet taloudellista apua vanhemmiltaan viimeisten kuuden kuukauden aikana eivät velkaannu yhtä todennäköisesti kuin ne nuoret, jotka apua eivät saaneet. Tästä on pääteltävissä, että vanhemmat pyrkivät auttamaan jälkikasvuaan omasta koulutustaustastaan riippumatta.

3.6. Vanhemmilta saatu taloudellinen apu

Auttavatko kaikki vanhemmat aikuisia lapsiaan? Vanhempien avulle on vahva biologinen mutta myös sosiaalinen tausta, joskaan kaikki vanhemmat eivät halua tai voi auttaa lapsiaan taloudellisesti. Tässä luvussa tarkastellaan, minkälaiseen kulutukseen vanhemmat antavat apua ja kuinka yleistä se on velkaantuneiden ja velattomien joukossa. Analyyseillä selvitetään myös eroavatko autetut nuoret toisistaan ikäluokan tai koulutuksen suhteen. Allaolevassa taulukossa (3) on esitetty niin apua saaneiden kuin sellaisten nuorten, jotka eivät ole vastaanottaneet apua kyseiseen kulutukseen, osuudet. Taulukossa on laskettu velkaantuneiden ja velattomien osuudet kussakin avun laadussa erikseen sarakeprosentteittain. Kyselyssä nuori on voinut valita useammankin kuin yhden avun laadun ja avun saamista on täytynyt muistella viimeisten kuuden kuukauden ajalta. Kaiken kaikkiaan aineiston nuorista 57 prosenttia oli vastaanottanut jonkinlaista taloudellista apua vanhemmiltaan viimeisen puolen vuoden aikana.

Taulukko 3. Velattomien ja velkaantuneiden osuudet kunkin taloudellisen tuen laadun mukaan, %.

	Velattomat	Velkaantuneet	Yhteensä	N
Taloudellinen apu				
<i>Ei</i>	41,6	46,1	42,4	519
<i>Kyllä</i>	58,4	53,9	57,6	706
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	1225
Asumiskustannukset				
<i>Ei</i>	91,0	91,3	91,0	1115
<i>Kyllä</i>	9,0	8,7	9,0	110
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225
Ruokaostokset**				
<i>Ei</i>	70,8	79,6	72,2	885
<i>Kyllä</i>	29,2	20,4	27,8	340
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225
Puhelinlaskut				
<i>Ei</i>	83,9	88,8	84,7	1038
<i>Kyllä</i>	16,1	11,2	15,3	187
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225
Vaateostokset*				
<i>Ei</i>	80,4	88,4	81,7	1001
<i>Kyllä</i>	19,6	11,7	18,3	224
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225
Liikennekustannukset				
<i>Ei</i>	82,6	86,4	83,3	1020
<i>Kyllä</i>	17,4	13,6	16,7	205
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225
Lainakulut				
<i>Ei</i>	99,3	98,1	99,1	1214
<i>Kyllä</i>	0,7	1,9	0,9	11
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225
Harrastukset				
<i>Ei</i>	86,9	91,3	87,6	1073
<i>Kyllä</i>	13,2	8,7	12,4	152
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225
Käyttöraha				
<i>Ei</i>	58,4	65,1	59,5	729
<i>Kyllä</i>	41,6	35,0	40,5	496
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1225

Taulukosta 3 ilmenee, että kaikista nuorista 57,6 prosenttia oli saanut vanhemmiltaan jonkinlaista taloudellista apua viimeisten kuuden kuukauden aikana. Yhteensä kahdeksaa avun laatua tarkastelemalla on mahdollista saada kuvaa siitä, mihin vanhemmat mieluiten tukensa suuntaavat ja toisaalta myös siitä, mihin nuori sitä kokee tarvitsevansa. Avun laatu suhteen arvon ”kyllä” saivat ne, jotka olivat vastanneet kyseisen avun kohdalla saaneensa sitä viimeisen puolen vuoden aikana. Arvon ”ei” saivat ne yksilöt, jotka olivat joko vastanneet etteivät ole saaneet taloudellista tukea lainkaan tai eivät olleet saaneet tähän kyseiseen menoerään apua vanhemmiltaan.

Tulosten mukaan vanhemmilta saadun taloudellisen avun saaminen on hieman yleisempää velattomilla kuin velkaantuneilla nuorilla. Tosin ryhmien väliset erot ovat pieniä ja useissa tapauksissa tilastollisesti merkityksettömiä. Vain ruokaan ja vaatteisiin saatavan taloudellisen avun suhteen erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Useamman muun avun laadun kohdalla tilastollinen merkitsevyys jäi hyvin pienestä kiinni.

Vain lainanhoitokulujen kohdalla velkaantuneiden apua saaneiden suhteellinen osuus (1,9 prosenttia) on velattomia apua saaneita (0,7 prosenttia) suurempi. Velattomien lainanhoitokustannuksiin apua saaneiden vähäinen prosenttiosuus selittynee sillä, että velattomina heillä ei ole tarvetta tämänkaltaiselle avulle. Velattomista osa oli kuitenkin saanut vanhemmiltaan apua aikaisempien velkojensa hoitamiseksi. Vain kaksi prosenttia velkaantuneista oli saanut apua lainanhoitokustannuksiin vanhemmiltaan. Mahdollisesti nuori velkaantunut kokee kykenevänsä hoitamaan lainansa itse. Lainanhoitokustannukset ovat myös sellainen kuluerä, josta vanhempi ei välttämättä tiedä ellei nuori erikseen ole kertonut asiasta. Vaikka maksuhäiriömerkinnän saaneita nuoria ei Nuorisobarometrin tutkimuksessa montaa ollutkaan, aineistosta selvisi ettei yksikään maksuhäiriömerkinnän saanut nuori ollut saanut vanhemmiltaan apua lainasta aiheutuviin kuluihin. Pienen otoskoon johdosta tätä ei ole mahdollista yleistää, mutta tutkimusasetelma huomioon ottaen, tämä on silti mielenkiintoinen löydös. Eivätkö maksuhäiriömerkinnän saaneet nuoret ole olleet kiinnostuneita välttämään merkintää vai eikö heillä yksinkertaisesti ole ollut ketään, jolta pyytää taloudellista apua?

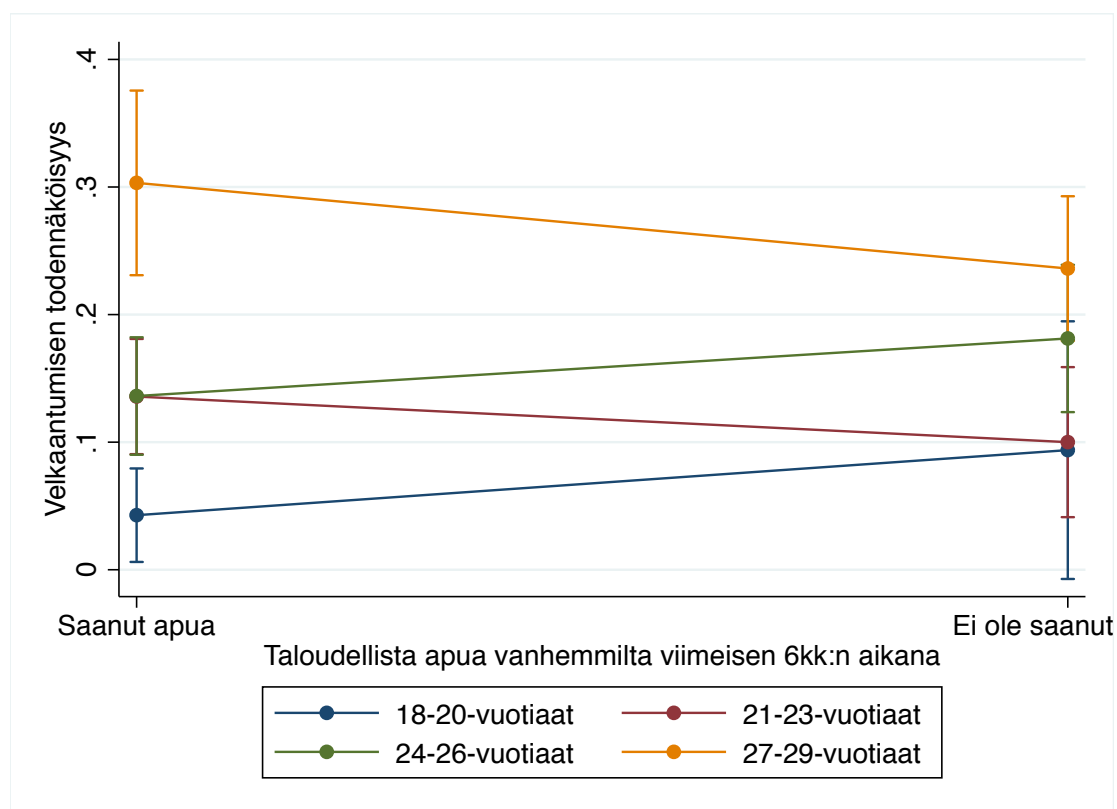
Ruokaostosten suhteen vajaa kolmannes velattomista ja viidennes velkaantuneista oli vastaanottanut apua viimeisten kuuden kuukauden aikana. Kaikkiaan reilut 27

prosenttia aineiston nuorista raportoi vanhempiensa ostaneen heille ruokaa viimeisten kuuden kuukauden aikana. Myös käyttörahan saamisen suhteen avun saaneiden osuudet olivat melko korkeat: kaikista aineiston nuorista 40,5 prosenttia oli saanut vanhemmiltaan käyttörahaa. Velattomista reilut 41 prosenttia ja velkaantuneista 35 prosenttia olivat vastaanottaneet käyttörahaa viimeisten kuuden kuukauden aikana. Ehkä vanhemmat kokevat ruoan tuomisen tai setelin antamisen helpoksi ja varmaksi tavaksi auttaa jälkikasvuaan.

Aiemman tutkimuksen perusteella nuorten ylivelkaantuminen alkaa usein pienistä maksamattomista laskuista, kuten puhelinlaskusta (Lehtinen & Leskinen 2005). Puhelinlaskujen maksamiseen velattomista nuorista apua raportoi saaneensa noin 16 prosenttia, kun taas velattomista 11 prosenttia kertoi vanhempiensa maksaneen heidän puhelinlaskujaan. Velattomista nuorista reilut 17 prosenttia ja velkaantuneista vajaa 14 prosenttia kertoivat vanhempiensa maksaneen heidän liikennekulujaan tai kulkuneuvoja viimeisen puolen vuoden aikana. Harrastusten maksamisen suhteen velkaantuneista vajaa 9 prosenttia kertoi saaneensa vanhemmilta apua, sama osuus velattomien nuorten kohdalla oli noin 13 prosenttia. Velkaantuneista nuorista vajaa 12 prosenttia ja velattomista nuorista jopa lähes 20 prosenttia raportoivat vanhempien ostaneen heille vaatteita kysytyllä ajanjaksolla.

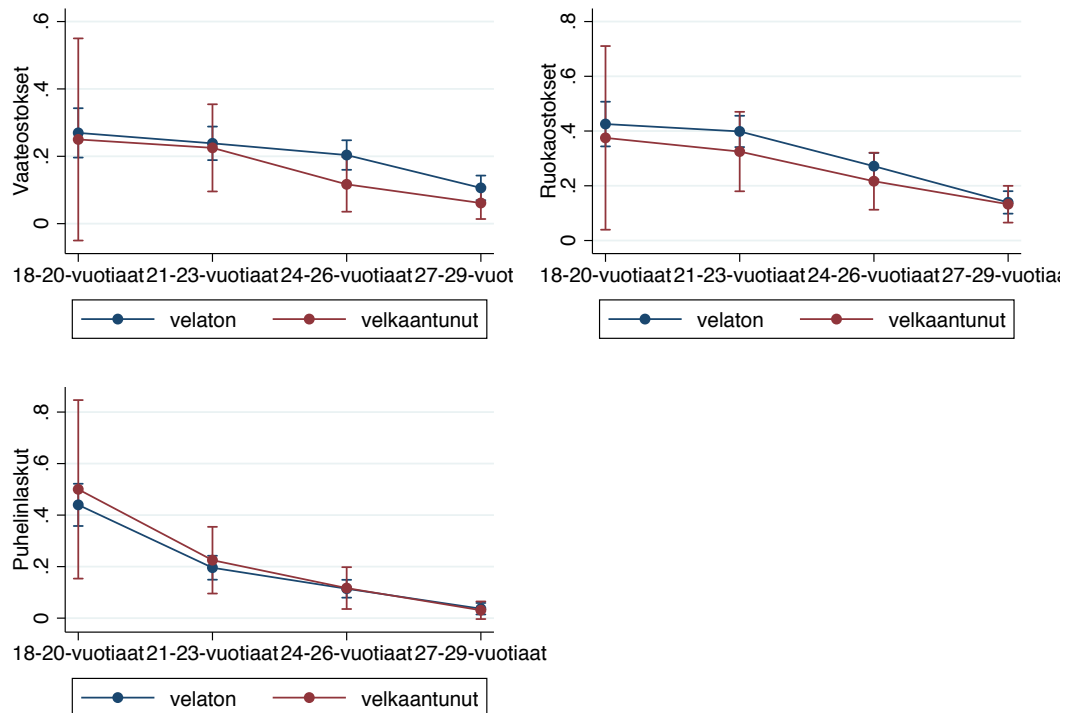
Asumiskustannukset, ruokaostokset, (ainakin osittain) liikennekulut ja nykyisin myös puhelinlaskut voidaan määritellä kuuluvan elämisen välttämättömyyksiin. Näistä välttämättömistä kulueristä asumiskuluihin oli saaneet apua velattomista 9 prosenttia ja velkaantuneista 8,7 prosenttia. Asumiskuluihin apua saaneiden pienet prosenttiosuudet saattavat selittyä esimerkiksi sillä, että esimerkiksi vuokranmaksun viivästyessä 2–3 kuukautta vuokralaista uhkaa häätö ja ulosotto. Vaikka asuminen syökin usein suurimman osan nuoren tuloista, asumiskustannusten maksaminen hoidettaneen usein heti palkan tai etuuden tultua. Sen sijaan käyttöraha, vaateostokset ja harrastukset voidaan määritellä kuuluvaksi pikemminkin hedonistiseen kulutukseen. Ruokaostosten lisäksi juuri käyttörahaan ja vaateostoksiin apua saaneiden velattomien nuorten osuudet olivat muihin avun laatuun verrattuna suurimmat. Kenties syynä on hyväosaisesta lapsuudenkodista mukaan tarttunut tottumus tietynlaiseen elintasoon ja kulutukseen tai vanhempien hyvä toimeentulo: nuori kykenee itse hoitamaan välttämättömät kulut, mutta hedonistiseen kulutukseen varat eivät enää riitä ja vanhempi lähtee mukaan

shoppailureissuille. Kenties velkaantuneet eivät lapsuudenkodissaakaan ole tottuneet saamaan kovinkaan usein uusia vaatteita, eivätkä siksi pyydä niitä itsenäistyttyäänkään.

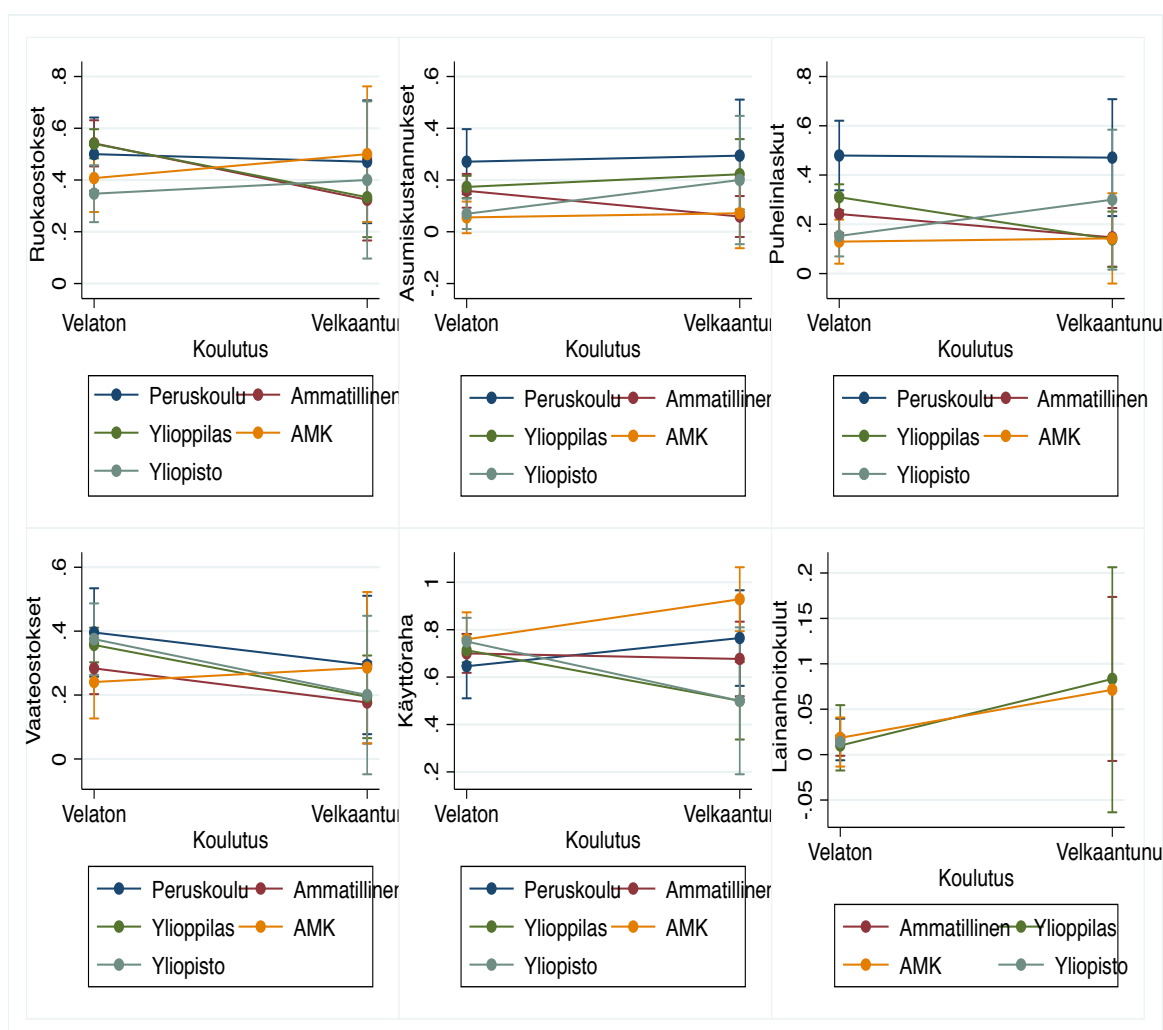
Kuva 4. Velkaantumisen todennäköisyys, vanhempien apu ja ikäluokat.

Kuvassa 4 tarkastellaan velkaantumisen todennäköisyyttä kussakin ikäluokassa, kun nuori joko on tai ei ole saanut vanhemmiltaan taludellista apua viimeisten kuuden kuukauden aikana. 24–26-vuotiaissa ja 18–20-vuotiaissa vanhempien avun puute lisää velkaantumisen todennäköisyyttä, kun taas 26–29-vuotiaissa ja 21–23-vuotiaissa vaikuttaa siltä, että vanhempien apua vastaanottaneet ovat todennäköisemmin velkaantuneita. Tästä voimme siis päätellä, että näissä aineistossa eniten velkaantuneissa, vanhimmissa ikäluokissa vanhemmilta vastaanotetaan apua taludellisten ongelmien hoitamiseen.

Kuva 5. Vanhempien antaman tuen todennäköisyys puhelinlaskujen, vaate- ja ruokaostosten osalta nuoren ikäluokan ja velkaantumisen mukaan.

Kuvasta 5 ilmenee, että avun todennäköisyys vaate- ja ruokaostoksiin sekä puhelinlaskuihin vähenee, mitä vanhempia aineiston nuoret ovat. Näyttää siis siltä, että vanhemmat tukevat nuoria lapsiaan, mikä tuntuu loogiselta. Mitä nuorempaa jälkikasvu on, sitä todennäköisemmin heidän omat tulonsa eivät vielä ole kovinkaan vakaat ja iän karttuessa usein myös tulot kasvavat ja taloudenhallinta paranee karttuneen kokemuksen myötä. Näyttää myös siltä, että etenkin vaateostosten ja ruokaostosten suhteen velattomat saavat todennäköisemmin apua vanhemmiltaan, mikä selvisikin jo aiemmasta taulukosta. Puhelinlaskuihin avun saamisen todennäköisyys oli melko suurta nuorimmassa ikäluokassa, kun taas vanhimmassa ikäluokassa sen todennäköisyys on pudonnut hyvin matalalle. Puhelinlaskuihin avun saamisen todennäköisyyden suhteen velattomat olivat hieman velkaantuneita ”huonommassa asemassa”.

Kuva 6. Vanhempien antaman taloudellisen avun todennäköisyys ruokaostoksissa, asumiskuluissa, puhelinlaskuissa, vaateostoksissa, käyttörhassa ja lainanhoitokuluissa nuoren velkaantumisen sekä koulutuksen mukaan.

Kuva 6 kuvaa vanhempien avun todennäköisyyttä kussakin avun laadussa nuoren oman koulutuksen mukaan velkaantuneissa ja velattomissa nuorissa. Toisen asteen koulutuksen suorittaneilla velattomilla nuorilla näyttää olevan pienempi todennäköisyys saada tukea ruokaostoksiinsa vanhemmiltaan kuin niillä toisen asteen koulutuksen suorittaneilla nuorilla, joilla on velkaa. Ammattikorkeasta ja yliopistosta valmistuneet velkaantuneet nuoret näyttävät saavan saman koulutuksen saaneita velattomia ikätovereitaan hieman epätodennäköisemmin apua ruokaostoksiinsa.

Asumiskustannusten suhteen vain peruskoulun suorittaneet nuoret saivat kaikista todennäköisimmin apua asumiskustannustensa hoitoon. Nämä ovat luultavasti

vastaajista nuorimpia ja on ymmärrettävää, että vanhemmat kokevat tarvetta nuorten lastensa asumiskustannusten avustamiseen. Vain peruskoulun suorittaneiden nuorten kohdalla velkaantuneisuudella ei näytä olevan juuri vaikutusta avun saamisen todennäköisyyteen. Myös ylioppilaisiksi valmistuneet velkaantuneet ja velattomat nuoret näyttävät saavan keskenään lähes yhtä todennäköisesti taloudellista apua asumiskustannuksiinsa vanhemmiltaan. Velkaantuneet yliopiston suorittaneet saavat todennäköisemmin apua kuin velattomat, kun taas velattomat ammattikoulun suorittaneet saavat todennäköisemmin apua kuin velkaantuneet saman koulutuksen suorittaneet.

Puhelinlaskujen suhteen suurimmalla todennäköisyydellä taloudellista apua vanhemmiltaan saavat vain peruskoulun suorittaneet nuoret. Tämä selittynee jälleen osittain näiden vastaajien nuorella iällä ja sillä, että nämä nuoret asuvat kenties vielä vanhempiensa luona tai ovat vasta muuttaneet omilleen: puhelinlaskun maksaminen on saattanut jäädä vanhasta tottumuksesta vanhemmille. Velkaantuneet yliopistosta suoriutuneet saavat todennäköisemmin apua kuin velattomat maisterit. Toisen asteen koulutuksen suorittaneet velattomat saavat todennäköisemmin puhelinlaskujen hoitamiseen apua vanhemmiltaan kuin velkaantuneet.

Vaateostosten suhteen ammattikorkeakoulun suorittaneista velkaantuneet näyttävät saavan apua todennäköisemmin kuin velattomat. Maistereiden ja ammatillisen koulutuksen ja lukion suorittaneiden kohdalla tilanne on päinvastainen: velattomat saavat todennäköisemmin taloudellista apua vaateostoksiinsa. Käyttörahan saamisen suhteen tilanne on seuraavanlainen: velkaantuneet ammattikorkeakoulun sekä velkaantuneet peruskoulun suorittaneet nuoret saavat todennäköisemmin käyttörahaa vanhemmiltaan kuin velattomat. Ylioppilaiden ja maistereiden kohdalla tilanne näyttää siltä, että velkaantuneet nuoret eivät saa velattomia todennäköisemmin käyttörahaa. Velan korko- ja lyhennyskuluissa velkaantuneiden todennäköisyys saada vanhemmiltaan apua oli suurempi kuin velattomien. Vanhemmat näyttävät siis pelastavan lapsiaan velasta.

3.7. Taloudellisten ongelmien kokeminen

Ihmiset kokevat vastoinkäymiset ja hankalat tilanteet eri tavoin. Toisella on tapana murehtia asioita, toinen tekee asialle jotain ja kolmas kieltää tilanteen. Kuten jo luvussa 2.2 sanotaan, velkaantuminen on tilastollisten mittareiden lisäksi myös subjektiivista. Luultavasti suurin osa nuorista pohtii taloudellista tilannettaan toisinaan. Kiinnostavaa on, miten velkaantuneet ja toisaalta velattomat nuoret kokevat oman taloudellisen tilanteensa, toimeentulonsa ja kuinka paljon vapaa-ajan uhrauksia kummatkin ryhmät ovat tehneet rahankäyttönsä suhteen. Taulukossa 4 on eritelty prosenttiosuudet sekä velkaantuneista että velattomista nuorista heidän talouttaan koskevan subjektiivisen kokemuksensa mukaan.

Taulukko 4. Velkaantuneiden ja velattomien nuorten näkemykset omasta taloudellisesta tilanteestaan ja menojen kattamisen helppoudesta, %.

Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen**				
%	Velaton	Velkaantunut	Yhteensä	N
<i>Heikko</i>	6,5	9,3	6,9	108
<i>Välttävä</i>	37,0	45,3	38,2	596
<i>Hyvä</i>	36,4	34,2	36,1	563
<i>Erinomainen</i>	20,0	11,1	18,7	292
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1559
Onko menojen kattaminen tuloilla?***				
%	Velaton	Velkaantunut	Yhteensä	N
<i>Hyvin hankalaa</i>	6,0	13,3	7,1	110
<i>Melko hankalaa</i>	16,2	17,3	16,4	255
<i>Melko helppoa</i>	45,7	38,2	44,6	696
<i>Hyvin helppoa</i>	32,1	31,1	31,9	498
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1559

Suurin osa nuorista kokee oman taloudellisen tilanteensa välttävänä (38 prosenttia) tai hyvänä (36 prosenttia). Velkaantuneiden ja velattomien välillä on kuitenkin selkeitä eroja tyytyväisyydessä omaan taloudelliseen tilanteeseen. Velkaantuneista nuorista lähes 55 prosenttia kokee taloudellisen tilanteensa joko heikkona tai välttävänä. Sen

sijaan velattomien nuorten tyytyväisyys on selvästi parempi. Merkillepantavaa on esimerkiksi se, että erinomaisesti taloudellisen tilanteensa koki viidesosa velattomista, kun vain 11 prosenttia velkaantuneista näki taloudellisen tilanteensa erinomaisena. Tyytymättömien velattomien suhteellinen osuus verrattuna koko aineiston tyytymättömiin on suhteellisesti suurempi. Erot velkaantumisen ja taloudellisen tyytyväisyyden kokemisessa olivat tilastollisesti merkitseviä.

Myös velkaantumisen ja menojen kattamisen helppouden välinen riippuvuus on tilastollisesti merkitsevää. 13,3 prosenttia velkaantuneista koki menojen kattamisen tuloilla hyvin hankalaksi. Velkaantuminen on voinut vaikuttaa tähän kokemukseen, tai sitten menojen riittämättömyyttä on pyritty kompensoimaan velkaantumalla. Velkaantuneiden hyvin heikoksi toimeentulonsa kokevien nuorten suhteellinen osuus verrattuna koko aineiston osuuteen on kuitenkin suurehko. Koko aineistosta vain reilut 7 prosenttia koki toimeentulonsa hyvin hankalaksi. Kuitenkin velkaantuneista yli 30 prosenttia koki menojen kattamisen tuloilla hyvin helpoksi, mikä on hieman yllättävää. Velattomien, hyvin helpoksi menojen kattamisen tuloilla kokeneita nuoria oli velattomista nuorista kaikkiaan 32 prosenttia. Suurin osa nuorista piti menojen kattamista tuloilla helppona tai hyvin helppona, mikä tuntuu hieman ristiriitaiselta ottaen huomioon sen, että 38 prosenttia nuorista koki oman taloudellisen tilanteensa vain välttävänä. Velkaantuneista yli 30 prosenttia koki kuitenkin menojen kattamisen tuloilla joko hankalaksi tai erittäin hankalaksi. Velattomista sama osuus oli reilut 22 prosenttia.

Taulukko 5. Uhraukset, joihin rahanpuute on nuoren mahdollisesti pakottanut, %.

Oletko koskaan joutunut rahanpuutteen vuoksi: jättämään tapaamatta ystäviäsi? ***				
%	Velaton	Velkaantunut	Yhteensä	N
<i>Usein</i>	1,7	4,4	2,1	32
<i>Joskus</i>	14,2	23,6	15,6	243
<i>En ikinä</i>	84,1	72,0	82,4	1284
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1559

lopettamaan harrastuksen?*				
%	Velaton	Velkaantunut	Yhteensä	N
<i>Usein</i>	2,3	4,5	2,6	40
<i>Joskus</i>	17,0	25,5	18,2	283
<i>En ikinä</i>	80,8	70,1	79,2	1231
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1554

Oletko rahanpuutteen vuoksi joutunut jättämään harrastuksen aloittamatta? ***				
%	Velaton	Velkaantunut	Yhteensä	N
<i>Usein</i>	6,5	9,8	6,9	108
<i>Joskus</i>	31,1	42,2	32,7	510
<i>En ikinä</i>	62,4	48,0	60,3	940
<i>Yhteensä</i>	100,0	100,0	100,0	1558

Moni pyrkinee pienentämään menojaan vähentämällä kulutusta, mutta toisinaan rahanpuute ajaa ihmiset luopumaan jostakin vapaa-ajan toimesta. Kuinka yleisiä tämäntyyppiset vapaa-ajan uhraukset oikeastaan ovat ja onko velkaantuneiden ja velattomien nuorten suhteellisissa osuuksissa eroja? Taulukko 5 auttaa näiden kysymysten tarkastelussa. Siinä ensimmäisenä kuvataan rahanpuutteen vuoksi ystäviä tapaamatta jättäneiden osuudet velkaantuneiden ja velattomien suhteen. Tämän jälkeen taulukossa on esitettyä näiden osuudet myös harrastuksen lopettamisen ja aloittamatta jättämisen suhteen. Kaikista aineiston nuorista 17,7 prosenttia oli joutunut jättämään tapaamatta ystäviään rahanpuutteen vuoksi. Velkaantuneista nuorista tämä osuus oli 28 prosenttia, mikä on siis suhteessa koko aineiston nuoriin huomattavasti enemmän.

Loput 72 prosenttia vastasivat etteivät olleet ikinä joutuneet jättämään ystävien tapaamista rahanpuutteen vuoksi. Vajaa kolmannes velkaantuneista siis kokee, että heidän sosiaalinen elämänsä siis kärsii rahanpuutteen vuoksi.

Kuitenkin myös velattomat ovat joutuneet jättämään tapaamatta ystäviään, eli rahanpuute vaikuttaa myös velattomien sosiaaliseen elämään. Velattomista 84 prosenttia ei ollut koskaan joutunut olemaan tapaamatta ystäviään rahanpuutteen vuoksi ja 16 prosenttia velattomista nuorista raportoi jättäneensä tapaamatta ystäviään usein tai joskus. Ystävien tapaamatta jättämisen ja velkaantumisen väliset yhteydet olivat tilastollisesti merkitseviä.

Harrastuksista luopuminen oli velkaantuneiden kohdalla hieman yleisempää, kuin ystävien kanssa vietetystä ajasta luopuminen. Velkaantuneista 30 prosenttia raportoi jättäneensä harrastuksen kesken rahanpuutteen vuoksi usein tai joskus. Tämäkin oli koko aineiston samaan prosenttiosuuteen suhteutettuna huomattavasti suurempi. Silti 70 prosenttia velkaantuneista ei ollut kohdannut tämänkaltaista tilannetta. On tietenkin mahdollista, että velkaantuneista nuorista osa ei ollut ikinä aloittanutkaan harrastusta. Siihen ei kenties ollut varaa lapsuudenkodissakaan. Vajaa viidennes velattomista nuorista kertoi lopettaneensa harrastuksen rahanpuutteen vuoksi. Kaikista nuorista noin 20 prosenttia oli joskus tai usein joutunut jättämään harrastuksen kesken rahanpuutteen vuoksi. Osuus on melko iso, ottaen huomioon, että läheskään kaikki eivät varmasti olleet edes voineet aloittaa harrastusta tai olleet halukkaitakaan. Myös harrastuksen lopettamisen ja velkaantumisen välinen riippuvuus oli tilastollisesti merkitsevää.

Taulukko 5 osoittaa myös, että niin osa velkaantuneista kuin velattomistakin nuorista joutuu jättämään harrastuksen aloittamatta. Taulukosta selviää tilastollisesti merkitsevästi, että velkaantuneiden kohdalla niitä, jotka ovat joutuneet jättämään harrastuksen aloittamatta rahanpuutteen vuoksi on enemmän kuin niitä, jotka eivät ikinä ole joutuneet kyseiseen tilanteeseen. 52 prosenttia velkaantuneista raportoi joutuneensa jättämään harrastuksen aloittamatta, koska rahat eivät olisi riittäneet harrastuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Koko aineiston osalta saman tehneiden nuorten osuus on 39,6 prosenttia eli siis velkaantuneet ovat huomattavan edustettuina harrastuksen aloittamattomuuden suhteen. Velattomistakin vajaan 38 prosenttia kertoi rahanpuutteen

olleen syynä harrastuksen aloittamattomuuteen. Näyttääkin siis siltä, että heikko taloudellinen tilanne ajaa monet nuoret tilanteeseen, jossa heidän on punnittava tulojensa ja vapaa-ajan vieton kustannusten välistä suhdetta. Nuorten epävarmat ja pienet tulot vaikuttavat siis myös heidän vapaa-ajan viettoonsa, harrastuksiin ja näin ollen taatusti myös elämän mielekkyyteen.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää nuorten velkaantumisen laajuutta ja kartoittaa, millä tavoin velkaantuneet ja velattomat nuoret eroavat toisistaan niin omien resurssiensa kuin vanhempien koulutustaustan ja nuorten subjektiivisen taloudellisten ongelmien kokemisen suhteen. Kuten jo johdannossa mainitaan, nuoren taloudelliset hankaluudet saattavat olla yhteydessä myöhemmän iän teemoihin, kuten koulutukseen, terveystottumuksiin sekä sosiaalisiin tekijöihin (esim. Amato & Keith 1991; Kestilä 2008; Lavikainen ym. 2006; Paavola ym. 2004; Zucker ym. 2006).

Tulosten mukaan velkaantuminen nuorten keskuudessa on kohtalaisen yleistä, sillä yli 14 prosentilla oli joko kulutusluottoja tai maksuhäiriömerkintä. Velkaantuneiden osuus jää hieman virallisten tilastojen tuloksia pienemmäksi, mutta on hyvä huomioida, että opintolainan ottaneet nuoret eivät kuulu tuohon 14 prosenttiin. Näistä 14 prosentista 59,6 prosenttia oli miehiä. Velkaantuneista suurempi osa näyttää siis tämänkin tutkimuksen valossa olevan miehiä. Velkaantuneista suurin osa oli työssäkäyviä ja lähes neljännes opiskelijoita. Tämäkin oli linjassa aikaisemman tutkimuksen (esim. Majamaa & Rantala 2016) kanssa. Oletettavasti työssäkäyvät nuoret kokevat takaisinmaksukykynsä opiskelijoita paremmiksi. Toisaalta esimerkiksi ”opiskelijan luottokortin” saamiseen edellytetään tietty määrä opintoja, kun taas työssäkäyvälle luottokortin saaminen on mahdollisesti helpompaa. Tämä voi osittain olla taustalla työssäkäyvien nuorten suureen edustukseen kaikista velkaantuneista. Vanhempien ikäluokkien suuri osuus velkaantuneista saa myös tukea lähdekirjallisuudelta. Nuoret muuttavat pois lapsuudenkodistaan usein 18–29 ikävuoden sisällä (Nikander 2009) ja lähes kaikki aineiston nuoret ovat muuttaneet omilleen tuohon 29 ikävuoteen mennessä. Myös vanhempien tuki kohdistuu usein nuoriin ikäluokkiin joten vanhemmaksi tultaessa nuoret saattavatkin joutua turvautumaan kulutusluottoon vanhempien tuen lakattua.

Nuorten velkaantumista tuntui selittävän pitkälti nuoren omat resurssit, eikä vanhempien taustoilla ollut hirveästi merkitystä. Aineiston rajoitteiden vuoksi vanhempien sosioekonomisesta asemasta ei ollut saatavilla muita tietoja kuin vanhemman korkein koulutus, joka tietenkin sekin perustuu nuoren omaan tietoon ja muistikuvaan. Vaikka varsinaista yhteyttä ei näytäkään olevan, nuori oppii kuitenkin jo

lapsuudessaan tiettyjä arvoja ja asenteita, joita hän uusintaa omassa aikuisuudessaan. Lapsuudenkodissa opitut mallit saattavat säilyä pitkällekin tulevaisuuteen, ja tämäntyyppistä aineistoa hyödyntämällä meidän on miltei mahdotonta selvittää, kuinka suuri osa nuoren velkaantumisen onkin kuitenkin jossain määrin sidoksissa nuoren perhetaustaan. Vanhempien velkaantumisen ja nuoren velkaantumisen välistä yhteyttä tarkastelevaa tutkimusta ei ole juuri tehty, luultavasti sitä kartoittavan valmiin aineiston puuttuessa. Jos kuitenkin haluaisimme pureutua nuoren lapsuudenkodin tarjoamien toimintamallien ja nuoren oman velkaantumisen väliseen yhteyteen, olisi tämänkaltainen tutkimus mahdollisesti äärimmäisen mielenkiintoinen.

Vaikka hyvinvointivaltiomme huolehtii yksilöistä monissa elämänmullistuksissa, suuri osa nuorista näyttää saavan vanhemmiltaan jonkinlaista taloudellista tukea. Velkaantuneiden ja velattomien apua saaneiden osuudet vaihtelivat melko paljonkin taloudellisen avun laadun mukaan. Ruokaostosten ja käyttörahan suhteen prosenttiosuudet olivat suurimmat. Aikaisempien tutkimusten mukaan apu onkin usein konkreettista taloudellista apua, joka saattaa kohdistua suoraan johonkin tiettyyn menoerään. Usein taloudellisen avun laatu on käteisavustusta elämän juokseviin menoihin. (Kupari 2011.) Tässä tutkimuksessa etenkin ruokaostosten ja käyttörahan suhteen kohtalaisen iso osuus nuorista raportoi saaneensa apua vanhemmiltaan. Velkaantuneet nuoret saivat koko aineistoon suhteutettuna harvemmin vanhemmilta tukea talouteensa. Avun saamisen todennäköisyys vaihteli avun laadun ja koulutuksen suhteen jonkin verran, toisinaan velkaantuneiden ja toisinaan velattomien ”hyväksi”. On siis mahdollista olettaa, että velkaantuneet nuoret tulevat useammin perheistä, joissa ei joko haluta tai kyetä auttamaan nuorta taloudellisesti. Tilannetta voi toki selittää myös arvot ja asenteet: osa nuorista saattaa haluta pärjätä omillaan ja kokee esimerkiksi velkaantuvansa mieluummin kuin pyytävänsä rahaa vanhemmiltaan. Kuitenkin vanhempien antamasta avusta puhuttaessa on hyvä muistaa, että tutkimus käsitteli vain taloudellista apua, eikä siinä otettu huomioon mahdollisia muita nuoren arkielämää helpottavia avun muotoja.

Taloudellisten tyytyväisyyden kokemisen suhteen nuorten vastauksissa näkyi nuoruuteen liittyvät epäsäännölliset tulot ja toimeentulon epävarmuus. Velkaantuneet myös kokivat oman taloudellisen tilanteensa ja toimeentulonsa koko aineiston nuoriin suhteutettuna useammin heikoksi. Heidän suhteellinen osuus uhrauksia ystävien

tapaamisen, harrastuksen aloittamisen ja jatkamisen suhteen tehneistä kuin aineiston nuoret yleisesti.

Nuoren omilla resursseilla näyttää siis olevan iso merkitys velkaantumisessa. Ammattikoulun suorittaneet ovat velkaantuneista suurin yksittäinen ryhmä. Matala koulutus oli myös aikaisemmissa tutkimuksissa velkaantuneita yhdistävä tekijä (Majamaa & Rantala 2016). Mikäli opintolainan ottaminen olisi velkaantuneisuuden kriteeri, olisivat korkeammin koulutetut luultavasti suuremmin edustettuina velkaantuneissa. Yksin ja jonkun kanssa asuvat lapsettomat nuoret muodostivat huomattavan osan velkaantuneista. Yksin asuessa kaikki kotitalouden menot on katettava yhden ihmisen tuloilla, mikä voi aiheuttaa pienituloiselle nuorelle rahanpuutetta, jota sitten kompensoidaan velalla. Yksiöiden suhteellinen vuokrataso on huomattavasti kaksioita suurempi eikä ruokaostoksia tai sähkölaskuja voi jakaa kenenkään kanssa. Kämpäkaverin tai puolison kanssa asuvien nuorten velkaantumista voi selittää esimerkiksi yhteisten isompien hankintojen rahoittaminen, yhteiset lomamatkat tai muu lisääntynyt kulutus. Itsenäistyminen ja suuret elämän mullistukset sinänsä vaikuttivat lähdekirjallisuudenkin (esim. Lehtinen & Leskinen 2005) perusteella olevan suuria riskitekijöitä nuorten velkaantumiselle. Jatkoa ajatellen esimerkiksi pariskuntien velkaantumisen, sen taustojen ja heidän välisen taloudellisen avun antamisen tutkiminen antaisi mielenkiintoista tietoa siitä, miksi myös asumiskustannukset jakavat nuoret ottavat kulutusluottoja ja velkaantuvat.

Aineistosta ei selvinnyt minkälaiseen kulutukseen nuoret ovat kulutusluottoja ottaneet tai mistä maksuhäiriömerkintä on tullut. Monesti velkaantumisen taustalla on pyrkimys lisätä voimavaroja tai tasata kulutusta ajallisesti. Yksilö saattaaakin velkaantua juuri näistä kahdesta syystä: lisätäkseen voimavarojaan (opintolainat) tai lisätäkseen kulutustaan yli tulojensa (kulutusluotot). Tässä kohtaa nuorten kulutustottumuksilla ja –käyttäytymisellä on suuri merkitys. Hedonistisen kulutuksen lisääntytyä on luultavaa, että ainakin osa kulutusluotoista on otettu nimenomaan *shoppailuun*.

Nuorisobarometri 2015 osoitti, kuinka erilaisista lähtökohdista nuoret ponnistavat. Viidennes aineiston nuorista luokiteltiin sosiaalisesti huono-osaisiksi heidän lapsuudessaan kokemien tapahtumien vuoksi. Tämäkin jo itsessään osoittaa, etteivät kaikki nuoret ole samanarvoisessa asemassa, kun yhtälöön lisätään vielä kaikenlainen kotoa periytyvä pääoma, voimme todeta, että eriarvoisuuden tasaamiseksi töitä on vielä

tehtävä. Huono-osaisuuden vielä periytyessä (esim. Vauhkonen ym. 2017) heikoimmasta sosiaalisesta asemasta tulevien nuorten tukeminen on äärimmäisen tärkeää. Nuorten velkaantumisen tutkiminen on merkityksellistä, sillä sitä kautta saamme arvokasta tietoa nuorten toimeentulosta ja tulevan aikuisväestön hyvinvoinnista. Ylivelkaantuminen, kuten muukin huono-osaisuus kasautuu (Ohisalo 2016) ja nuorison syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tehtävä töitä. Nuorten tulisi saada oppia järkevän rahankäytön perusteita jo lapsuudenkodissaan. Kaikenlainen rahankäytön ja -hallinnan opetus olisi hyvä aloittaa jo peruskoulussa, sillä peruskoulu on kaikille suomalaislapsille ilmainen taustoista riippumatta. Matematiikan tunnilla voitaisiin vaikkapa yhden viikon ajan keskittyä laskemaan esimerkiksi lyhytaikaisten lainojen todellisia vuosikorkoja. Päätöksenteossa olisi muistettava nuorten erilaiset sosioekonomiset taustat, eikä kovalla työllä kehitettyä hyvinvointiyhteiskuntaa saisi purkaa pala palalta lakkauttamalla etuuksia, joilla vähävaraiset elävät. Opintojen maksullisuuteen ja opintolainaosuuden lisäämiseen pitäisi suhtautua varauksella, sillä juuri koulutus on ensiluokkaisen tärkeää, mikäli haluamme kitkeä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Opintolainan ottamiseen kannustaminen saattaa kannustaa nuoria suhtautumaan kaikenlaiseen velkaantumiseen entistäkin kepeämmin.

LÄHTEET

Aaltonen, Mikko; Oksanen, Atte; Rantala, Kati. 2015. "Social Determinants of Debt Problems in a Nordic Welfare State." *Journal of Consumer Policy* 38(3).

Ahlqvist, Kirsti. 1998.: *Hyvä, paha kulutus: Hyvinvointikatsaus-spesiaali*. Tilastokeskus. Helsinki.

Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko. 2009. "Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005." *Sosiologia* 46 (1), 3–19.

Aledin, Samil. 2005. *Brändit varhaisteinin elämässä*. Teoksessa Autio, Minna ja Paju, Petri (toim.): *Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolot –vuosikirja*, 56–65. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Nuora. Stakes, Helsinki

Amato PR, Keith B. 1991. "Parental Divorce and Adult Well-being – A Meta-analysis." *J Marriage Fam* 53(1):43–58.

Arnett, J. J. 2000. "Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties." *American psychologist*, 55(5), 469–480.

Arrondel, Luc & Masson, André. 2001. "Family Transfers Involving Three Generations." *Scandinavian Journal of Economics* 103 (3), 415–443.

Autio, Minna ja Heinonen, Visa. 2002. *Nuorten kulutuksen moraali ja moraalitalous*. Teoksessa Autio, Minna, Eresmaa, Ilppo, Heinonen, Visa, Koljonen, Virpi, Paju, Petri ja Wilska, Terhi-Anna: *Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen*, 204–231. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Yliopistopaino. Helsinki.

Autio, Minna. 2004. *Kohti runsauden sukupolvea*. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti ja Raijas, Anu (toim.): *Ihanne ja todellisuus. Näkökulmia kulutuksen muutokseen*, 103–123. Tilastokeskus. Helsinki.

Balmer, N. J., Pleasence, P., Buck, A. & Walker, H. L. 2006. "Worried sick: the experience of debt problems and their relationship with health, illness and disability." *Social Policy and Society* 5, 39–51.

Barnet-verzat, Christine & Wolf, Francois-Charles. 2002. "Motives for Pocket Money Allowance and Family Incentives." *Journal of Economic Psychology* 23 (3), 339-365.

Bauman, Zygmunt. 2003. *Sosiologinen ajattelu*. Tampere. Vastapaino.

Besen-Cassino, Yasemin. "The Cost of Being a Girl: Gender Earning Differentials in the Early Labor Markets." *NWSA Journal* 20(1), 146-160.

Birditt, Kira S. & Tighe, Lauren A. & Fingerman, Karen L. & Zarit, Steven H. 2012. "Intergenerational relationship quality across three generations." *The Journals of Gerontology: Series B* 67 (5), 627–638.

Calder, Lendol Glen. 1999. *Financing The American Dream. A Cultural History of*

Consumer Credit. Princeton University Press. New Jersey.

Campbell, Colin. 1987. *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*. Blackwell. London.

Dubois, B. 2000. *Understanding the consumer: A european perspective*. Pearson Education Limited, Harlow.

Dwyer, R. E., McCloud, L., & Hodson, R. 2011. "Youth debt, mastery, and self-esteem: Class- stratified effects of indebtedness on self-concept." *Social Science Research* 40, 727–741.

Elliot, Richard & Wattanasuwan, Kritsadarat. 1998. "Brands as Symbolic Resources for the Construction of Identity." *International Journal of Advertising* 17(2), 131–144.

Erola, Jani (2001): "Maksuhäiriöisyys ja luottamusrakenteiden kriisi sosiaalisessa toiminnassa." *Sosiologia* 38(3), 174–191.

Erola, Jani. 2010a. *Yhteiskuntaluokat, tulot ja lasten määrä*. Teoksessa Erola, J. (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki. 89–106.

Eräranta, Kirsi & Moisander, Johanna. 2005. "Miten kuluttajaa hallitaan ympäristöpoliittisena toimijana?" Teoksessa Massa, Ilmo ja Ahonen, Sanna (toim.): *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki.

Fiske, J. (1989): *Understanding Popular Culture*. Unwin Hyman. Lontoo.

Fritzell, Johan & Lennartsson, Carin 2005. "Financial Transfers between Generations in Sweden." *Ageing & Society* 25 (6), 397–414.

Furnham, Adrian & Thomas, Paul. 1984. "Adult perceptions of the economic socialization of children." *Journal of Adolescence* 7(2), 217–231.

Furnham, Adrian & Thomas, Paul. 1984. "Adult perceptions of the economic socialization of children." *Journal of Adolescence* 7 (2), 217–231.

Furnham, Adrian. 2001. "Parental Attitudes to pocket money/ allowances for children." *Journal of Economic Psychology* 22(3), 397–422.

Hamilton, W. D. 1964. "The Genetical Evolution of Social Behaviour". *Journal of Theoretical Biology*. 7 (1): 1–16.

Heinonen Visa. 2002. *Nuorten kulutuksen moraalit ja moraalityt*. Teoksessa Autio, Minna; Eresmaa, Ilppo; Heinonen, Visa; Koljonen, Virpi; Paju, Petri ja Wilska, Terhi-Anna: *Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen*, 204–225. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Yliopistopaino. Helsinki.

Heinonen, Visa. 1998. *Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki : kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1960-luvun Suomessa*. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.

Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko. 2010. *Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa*. Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa.

Houle, J. N. 2014. "A generation indebted: young adult debt across three cohorts." *Social Problems* 61, 448–465.

Hämäläinen, Hans. 2017. *Perhesukupolvien välinen apu. Tutkimus suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen antamasta avusta*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 45 (2017). Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Isoniemi, Henna. 2017. *European Country Clusters of Transition to Adulthood*. Turun yliopisto. Väitöskirja.

Jiang, S. S., & Dunn, L. F. 2013. "New evidence on credit card borrowing and repayment patterns." *Economic Inquiry* 51, 394–407.

Jokinen, Kimmo. 2014. *Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen*. Teoksessa Vehkalahti, K. & Suurpää, L. (toim.), Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152, 250–270.

Kaartinen, Risto & Lähteenmaa, Jaana. 2006. *Mihin nuoret käyttävät pikavippejä?* Kauppa- ja teollisuusministeriö. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Kainulainen, Sakari. 2002. *Huono-osaisuuden kasautuminen yhteiskunnallisena jakona*. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki. 258–272.

Kainulainen, Sakari. 2006. "Huono-osaisuuden kasautuminen ja pitkittyminen Suomessa 1970–2000." *Yhteiskuntapolitiikka* 71(4).

Kainulainen, Sakari. 2006. "Huono-osaisuuden kasautuminen ja pitkittyminen Suomessa 1970–2000." *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (4).

Kainulainen, Sakari 1998. *Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa*. Kuopion yliopiston julkaisuja, Kuopio.

Kauppinen, T. M., Angelin, A., Lorentzen, T., Bäckman, O., Salonen, T., Moisio, P., & Dahl, E. 2014. "Social background and life-course risks as determinants of social assistance receipt among young adults in Sweden, Norway and Finland." *Journal of European Social Policy* 24, 273–288.

Kestilä L. 2008. "Pathways to health. Determinants of health, health behaviour and health inequalities in early adulthood." Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A23/2008.

Klein, Naomi (2001): *No Logo – Tähtäimessä brändivaltiaat*. 3. painos. WS Bookwell Oy. Juva.

Kohli, Martin. 1999. "Private and Public Transfers between Generations: Linking the Family and the State." *European Societies* 1 (1), 81–104.

Koljonen, Virpi. 2002. *Pakko riittää, nuorten velkaantuminen ja maksuhäiriöt*. Teoksessa Autio, Minna; Eresmaa, Ilppo; Heinonen, Visa; Koljonen, Virpi; Paju, Petri ja Wilska, Terhi-Anna: Pakko riittää näkäkulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen, 12–118. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Yliopistopaino. Helsinki.

Kuluttajavirasto (2008): *Velkaantumisen taustat. Kysely talous- ja velkaneuvojille*.

Lavikainen H, Koskinen S, Aro H, Kestilä L, Lyytinen H, Tuija M, Pensola T, Rahkonen O, Aromaa A. 2006. "Kouluvaikeuksien yleisyys ja yhteydet aikuisiän elämäntilanteeseen ja koettuun terveyteen." *Yhteiskuntapolitiikka* 71(4), 402–10.

Lehtinen, Anna-Riitta ja Leskinen, Johanna. 2005. *Irtiottoa ja riippuvuutta – velkaongelmaiset nuoret itsenäisen taloudenpidon murtomaastossa*. Teoksessa Autio, Minna ja Paju, Petri (toim.): Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolot –vuosikirja, 119–143. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Nuora. Stakes. Helsinki.

Lehtinen, Anna-Riitta. 2007. *Choice, freedom and responsibility: young consumers in credit Market*. Teoksessa Repo, Petteri ja Pylvänäinen, Erja (toim.): Proceedings of the Nordic Consumer Policy Research Conference. Helsinki.

Lehtonen, Turo-Kimmo & Pantzar, Mika. 2002. "The ethos of drift: The promotion of bank saving in Finland during the 1950's". Julkaisussa: *Journal of Material Culture* 7(2), 211–231.

Lindstrom, Martin & Seybold, Patricia B. 2003. *Brand Child – Remarkable Insights into Minds of Today's Global Kids and Their Relationship with Brands*. Kogan Page. Lontoo.

Lintonen, Tomi & Wilska, Terhi-Anna & Koivusilta, Leena & Konu, Anne. 2007. "Trends in disposable income among teenage boys and girls." *International Journal of Consumer Studies* 31(4), 340–349.

Imonen, Kaj. 2007. *Johan on markkinat*. Vastapaino. Tampere.

Majamaa, K. 2013. *The effect of socio-economic factors on parental financial support from the perspectives of the givers and the receivers*. *European Societies* 15, 57–81.

Majamaa, Karoliina & Rantala, Kati 2016. *Nuorten aikuisten velat, velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto. Katsauksia 16/2016.

Majamaa, Karoliina & Rantala, Kati. 2016. "Nuorten aikuisten velat, velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi." Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto. Katsauksia 16/2016.

Majamaa, Karoliina; Rantala Kati & Sarasoja, Laura. 2016. *Velkaongelmien luonne ja pikavippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto. Katsauksia 9/2016.

Manning, Robert. 2000. *Credit card nation: The consequences of America's addiction to credit*. Basic Books. New York.

McNeal, James U. 1987. *Children as Consumers – Insights and Implications*. Lexington Books. Lexington.

Mellais, Martti. 1991. *Vapautuvien vankien ylivelkaantuminen, kartoitus velkaantumisesta ja sen selvittämismahdollisuuksista*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä. Helsinki.

Miles, Steven. 2000. *Consumerism – As way of life*. SAGE Publications. Lontoo.

Moisio, Pasi. 2010. *Tuloerojen, köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys*. Julkaisussa: Vaarama Marja, Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.). Terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki.

Montgomery, J. 2013. "America's debt safety-net." *Public Administration* 91, 871–888.

Mood, Carina. 2010. "Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It." *European Sociological Review* 26, 67–82.

Muttillainen, Vesa. 1991. *Kohti luottoyhteiskuntaa –Henkilöluottohen yleistymisen yhteiskunnallinen, taloudellinen ja moraalinen tausta sekä kuluttajien velkaantuminen ja velkaongelmien nykytilanne Suomessa*. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 6/91, Helsinki.

Niemelä, Mikko & Rajas, Anu. 2012. *Kohtuullinen kulutus ja perusturvan riittävyys. Näkökulmia kohtuullisen kulutuksen määrittelyyn ja mittaamiseen*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 80/2012.

Nikander, T. 2009. "Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina." *Hyvinvointikatsaus* 20(1), 11– 14.

Nummenmaa, Lauri. 2009. *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi: Helsinki.

Nummenmaa, Lauri. 2004. *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi: Helsinki.

Ohisalo, Maria 2017: *Murusia hyvinvointivaltion pohjalla : leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus*. Publications of the University of Eastern Finland 148.

Oksanen, Atte; Aaltonen, Mikko & Rantala, Kati. 2015. "Determinants of Debt Problems in a Nordic Welfare State: a Finnish Register-Based Study." *Journal of Consumer Policy* 38(3), 229– 246.

Oksanen, Atte; Aaltonen, Mikko & Rantala, Kati. 2016. "Debt problems and life transitions: a register-based panel study of Finnish young people." *Journal of Youth Studies*.

- Oksanen, Atte; Aaltonen, Mikko; Majamaa, Karoliina & Rantala, Kati. 2017. "Debt problems, home-leaving, and boomeranging: a register-based perspective on economic consequences of moving away from parental home." *International Journal of Consumer Studies*.
- Paavola M, Vartiainen E, Haukkala A. 2004. "Smoking, alcohol use, and physical activity: a 13-year longitudinal study ranging from adolescence into adulthood." *Adolesc Health* 35(3), 238–44.
- Paju, Petri. 2002. *Rakastaa kulutusta ja vihaa matematiikkaa*. Teoksessa Autio, Minna; Eresmaa, Ilppo; Heinonen, Visa; Koljonen, Virpi; Paju, Petri & Wilska, Terhi-Anna. Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen, 119–143. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Yliopistopaino. Helsinki
- Patel, A., Balmer, N. J., & Pleasence, P. 2012. "Debt and disadvantage: the experience of unmanageable debt and financial difficulty in England and Wales." *International Journal of Consumer Studies*, 36, 556–565.
- Peura-Kapanen Liisa. 2005. *Kuluttajien rahatalouden hallinta*. KTM. Rahoitetut tutkimukset 1/2005.
- Peura-Kapanen, Liisa & Raijas, Anu. 2009. *Kuluttajien taloudellinen osaaminen 2000-luvulla*. Keskustelunaloitteita 38. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki
- Purhonen, S. & Gronow, J.; Heikkilä, R.; Kahma, N.; Rahkonen, K.; Toikka, A. 2014. *Suomalainen maku: Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Rahkonen, O. & Lahelma, E. 2002. *Sosiaalinen rakenne ja väestön terveys*. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki. 273–290.
- Raijas, A., Lehtinen, A. R., & Leskinen, J. 2010. "Over-Indebtedness in the Finnish Consumer Society." *Journal of Consumer Policy* 33, 209–223.
- Raijas, Anu (toim.). 2013. *Kuluttajapoliittinen katsaus 2013*. Kuluttajatutkimuskeskus, työselosteita ja esitelmiä 146. Helsinki.
- Rantala, K., & Tarkkala, H. 2009. *Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys (The present state and future prospects of debt problems in households)*. National Research Institute of Legal Policy. Helsinki.
- Rantala, Kati & Majamaa, Karoliina. 2015. *Nuorten velkaongelmien luonne ja laajuus*. Teoksessa: Majamaa, K. (toim.): Nuoret, velka ja yhteiskunta: koukusta loukkuun. Seminaarijulkaisu 2015, s. 7–15.
- Rantala, Kati. 2012. *Vippikierteen muotokuva*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Hakapaino. Helsinki.
- Rauhala U. 1988. *Huono-osaisen muotokuva*. Sosiaali- ja terveysministeriö Suunnitteluosasto, Helsinki 1988.

Ritzer, George. 1995. *Expressing America A Critique of the Global Credit Card Society*. The Pine Forge Press. Thousand Oaks, California.

Rosenström, Ulla & Palosaari, Marika (toim.). 2000. *Kestävyuden mitta Suomen kestävän kehityksen indikaattorit 2000*. Ympäristöministeriö. Edita. Helsinki

Russell, H., Whelan, C. T., & Maître, B. 2013. "Economic Vulnerability and Severity of Debt Problems: An Analysis of the Irish EU-SILC 2008." *European Sociological Review* 29, 695–706.

Rutter M. & Madge N. 1976. *Cycles of Disadvantage. A Review of Research*. Heinemann, London 1976.

Rönkä, Anna. 1999. *The accumulation of problems of social functioning*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 148. Jyväskylä.

Simmel, Georg lyhentäen suomentanut Turunen, Panu. 1986. *Rahan filosofia*. Kirjapaino Grafia Oy. Turku.

Simmel, Georg. 1986. *Muodin filosofia*. Odessa. Helsinki.

Smelt, Simon. 1980. "Money's place in society." *British Journal of Sociology*. 31, 205-223.

Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Erola Jani. 2017. "Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa." *Yhteiskuntapolitiikka* 82(5).

Therborn, Göran. 2013. *Killing fields of Inequality*. Polity Press. Cambridge.

Webley, P., & Nyhus, E. K. 2001. "Life cycle and dispositional routes into problem debt." *British Journal of Psychology* 92, 423–446.

West, Pat & Sweeting, Helen & R. Young & Robert & Robin, Mary. 2006. "A Material Paradox: Socioeconomic Status, Young People's Disposable Income and Consumer Culture." *Journal of Youth Studies* 4, 437–462.

West, Patrick. 1998. *Terveydentilan eriarvoisuus ja elämäkaarinäkökulma*. Teoksessa Ossi Rahkonen & Eero Lahelma (toim.) *Elämäkaari ja terveys*. Helsinki: Gaudeamus, 23–47.

Wilkinson, R. 2005. *The Impact of Inequality. How to Make Sick Societies Healthier*. The New Press, New York.

Wilska, Terhi-Anna & Lintonen, Tomi. 2016. "Nuorten rahat ja yhteiskunnallinen muutos. Teini-ikäisten käyttörahat ja niihin vaikuttavat tekijät 1983-2013." *Yhteiskuntapolitiikka* 82(1), 5–16.

Wilska, Terhi-Anna & Tomi Lintonen. 2016. "The gender gap in teenagers' incomes. A 30-year trend in Finland 1983–2013." *Journal of Youth Studies*, 19 (4), 421–437

Wilska, Terhi-Anna. 2001. *Nuorten toimeentulo ja kulutus*. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.): *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot –vuosikirja*, 52–59. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16. Nuorisosiain

neuvottelukunta, julkaisuja 19. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.

Wilska, Terhi-Anna. 2002. ”Me – a Consumer? Consumption, Identities and Lifestyles in Today’s Finland.” *Acta Sociologica* 45(3), 195–210.

Zelizer, Viviana A. 1997. *The Social Meaning of Money: Pin Money, Paychecks, Poor Relief, and Other Currencies*. Princeton University Press. New Jersey.

Zucker RA, Wong MM, Clark DB, Leonard KE, Schulenberg JE, Cornelius JR, Fitzgerald HE, Homish GG, Merline A, Nigg JT, O’Malley PM, Puttler LI. “Predicting risky drinking outcomes longitudinally: what kind of advance notice can we get?” *Alcohol Clin Exp Res* 30(2), 243–52.

MUITA LÄHTEITÄ

Asiakastieto <http://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto/luottotietolaki>

Asiakastieto. 2014. *Tuoreita tilastoja*. Saatavilla: http://www.asiakastieto.fi/documents/46608/48898/Maksuhairiotilastot_2014.pdf/88b891dc-fd9e-4edd-aaf2-5e34b476659b (Viitattu 11.12.2016)

Eurostat (2013): *Final consumption expenditure of households, consumption by purpose, % of total, Clothing and footwear*. Saatavilla: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?jsessionId=9ea7d07e30dd9810e0485a464591b25cd8aa461c3cc3.e34OaN8Pc3mMc40Lc3aMaNyTaNiNe0?tab=table&plugin=1&pcode=tsdpc520&language=en> (viitattu: 13.12.2016).

Helsinki. Saatavilla: http://tilastokeskus.fi/til/velk/2007/velk_2007_2008-10-15_tie_001_fi.html [viitattu: 4.5.2017].

Luottotietolaki 527/2007.

Ruotsalainen Pekka. Jäävätkö tuloerot pysyvästi suuriksi? http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-03-07_001.html. Viitattu 4.10.2017.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka. 2006. *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> (Luettu pp.kk.vvvv.)

Stat. 2009. *Nuorten kotitalouksien asema kulutuksessa* [velkkojulkaisu]. Helsinki. Saatavilla: http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_003.html?s=0 (Viitattu 12.12.2016)

Suomen virallinen tilasto. 2013a. *Kansantalouden tilinpito* [verkkojulkaisu]. Tilastokeskus. Helsinki. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/vtp/tau.html> (viitattu: 2.5.2017).

Takuu-Säätiö. 2005. <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/tutkimuksia/tutkimuksia-ja-selvityksia-2002-2012> (Viitattu 5.3.2017)

Tilastokeskus 2014. http://tilastokeskus.fi/til/tjt/2014/02/tjt_2014_02_2016-04-01_tie_001_fi.html (viitattu 7.7.2017).

Valtakunnanvoudinvirasto.

<http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/fi/index/ajankohtaista/2017/03/ulosottovelallistenmaarakasvoiedelleen.html> (viitattu 10.10.2017).

Velkätöryhmänmuistio 1992, Valtioneuvoston kanslia.

